

Vergaderjaar 1987–1988

20469

Wijziging van onder meer de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, de Wet op het hoger beroepsonderwijs, Wet op de open universiteit en de Wet op de studiefinanciering (harmonisatie collegegelden h.o.; invoering één inschrijvingsduur eerste fase h.o.)

Nr. 6

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 26 april 1988

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
Inleiding	1
Algemeen	3
Harmonisatie van collegegelden	8
Inschrijvingsduur voor het hoger onderwijs	10
– verlengingen	13
– auditoren	18
– studiefinancieringsduur	19
beperking	
Terugwerkende kracht	21
Advisering en overleg	23
Deeltijds onderwijs en open universiteit	26
Doorstroming tussen de subsystemen w.o. en h.b.o.	29
Categorieën ingeschrevenen	32
Bekostiging en tweede inschrijving	33
Relatie met studiefinanciering	34
Buitengewone lasten	35
Invoering en overgangsmaatregelen	35
Deelname van vrouwen	37
Financiële gevolgen	37
Dereguleringsstoets	38
Diversen	38
Artikelen	40

Inleiding

De ondergetekenden hebben met waardering kennisgenomen van de uitgebreide en vaak diepgaande wijze waarop door de fracties, die aan het voorlopig verslag hebben bijgedragen, is ingegaan op de aan het wetsvoorstel ten grondslag liggende beweegredenen en op de concrete uitwerking daarvan, zoals die door de regering is voorgesteld.

De ondergetekenden hebben met instemming vastgesteld, dat de leden van de fracties van het CDA, de VVD, de SGP en de RPF opmerkten, dat het financiële kader dat aan de strekking van dit wetsvoorstel ten grondslag ligt tijdens de behandeling van de begroting is gegeven.

De leden van deze fracties alsmede de leden van alle andere fracties plaatsten echter bij de door de ondergetekenden in het wetsvoorstel neergelegde uitwerking om aan dat kader te voldoen, vele kritische opmerkingen en vragen.

De leden van de CDA-fractie hebben van het wetsvoorstel met gemengde gevoelens kennisgenomen en verklaarden het voorstel op zijn eigen merites te willen beoordelen.

De leden van de PvdA-fractie beperkten zich in deze instantie tot een bespreking van de hoofdlijnen van het voorstel. Zij namen zich voor gedurende het verloop van de schriftelijke gedachtenwisseling nader in te gaan op verschillende detailpunten van het voorstel.

De leden van de VVD-fractie wezen als uitgangspunt op de zinsnede in het algemeen deel van de memorie van toelichting dat «deze vermindering vooral zou moeten worden bereikt door een verhoging van de inkomsten uit de eigen bijdragen van de studerenden en door een beperking van het beroep op de studiefinanciering». Zij verklaarden deze zinsnede niet te kunnen zien als een resultante van een afwegingsproces, waarbij na een beschouwing van alle ombuigingsmogelijkheden in het hoger onderwijs tot de conclusie zou moeten worden gekomen dat verhoging van de eigen bijdragen de beste oplossing was.

De leden van de fractie van D66 hadden dusdanige bezwaren tegen een aantal elementen in het wetsvoorstel, dat het hun wenselijk voorkwam het voorstel terug te nemen en de inhoud ervan te betrekken bij de voorbereiding van het voorstel-WHW.

De leden van de SGP-fractie hebben met gemengde gevoelens van het wetsvoorstel kennisgenomen. Zij achten het een principiële vraag, of dit wetsvoorstel wel moet worden doorgezet, gelet op de veronderstelling dat het nog in te dienen voorstel-WHW een voorspoedige gang zal maken naar het Staatsblad.

De leden van de PPR-fractie hadden met bezorgdheid kennisgenomen van de voorgestelde wijzigingen.

Het lid van de GPV-fractie kon de intenties van het wetsvoorstel voor een belangrijk deel onderschrijven.

Het lid van de RPF-fractie, tenslotte, had met weinig enthousiasme van het wetsvoorstel kennisgenomen, waarbij zijn hoofdbezwaar zich richtte tegen het naar zijn oordeel op weinig gefundeerde wijze voor verschillende bepalingen voorzien van inwerkingtreding met terugwerkende kracht.

In het vervolg van deze memorie zal nader worden ingegaan op de door de leden van de hierboven vermelde fracties gestelde vragen en gemaakte opmerkingen, waarbij zoveel als mogelijk is de indeling van het voorlopig verslag zal worden gevolgd.

De ondergetekenden willen deze inleiding besluiten met het uitspreken van hun nadrukkelijke bereidheid om, voor zover passend binnen het hoger onderwijsbeleid zoals wij ons voorstellen te voeren, en binnen de gestelde budgettaire randvoorwaarden, voorstellen tot alternatieve oplossingen in overweging te nemen.

Algemeen

Met het wetsvoorstel wordt beoogd de noodzakelijke ombuigingen te realiseren via maatregelen in de sfeer van de eigen bijdragen. De leden van de fractie van de VVD konden deze maatregelen niet zien als het resultaat van een afwegingsproces, waarbij alle ombuigingsmogelijkheden in het hoger onderwijs in de beschouwing waren betrokken. De leden van de fractie van de PvdA vroegen naar een meer inhoudelijke motivering van de maatregelen.

Dit afwegingsproces, dat uiteraard wel heeft plaatsgevonden maar niet expliciet in de memorie van toelichting werd weergegeven is als volgt samen te vatten. Enkele mogelijkheden zijn de revue gepasseerd, zowel volume- als prijsmaatregelen.

Een voorbeeld van een volumemaatregel is een gedeeltelijke of een meer algemene beperking van de toegang tot het hoger onderwijs. Dit soort maatregelen moet naar de mening van ondergetekenden worden afgewezen. In bepaalde gevallen kunnen vanwege de capaciteit of de arbeidsmarktperspectieven specifieke maatregelen op de in de desbetreffende regelgeving aangegeven wijze in de sfeer van een numerus fixus worden genomen, maar deze maatregelen zullen toch uitzonderingen moeten zijn.

Een tweede volumemaatregel is vermindering van personeel. Ook deze maatregel verdient niet de voorkeur. De uitgaven per student zijn over de periode 1980 tot 1986, zowel voor het wetenschappelijk onderwijs als voor het hogere beroepsonderwijs sterk gedaald. De daling deed zich in het hoger onderwijs in sterkere mate voor dan in andere delen van de publieke sector én ook vergeleken met de rest van het onderwijs. Een verdere verlaging is op dit moment niet gewenst (zie HOOP 1988 en ontwerp-HOOP).

Een derde volumemaatregel is verlaging van normen voor materiële lasten. Dit betekent dat er beperkt zou moeten worden in de uitgaven voor apparatuur ten behoeve van onderwijs en onderzoek. Met name door de toenemende automatisering, en dus het toenemend gebruik van computer-apparatuur, is deze maatregel op dit moment zeer ongewenst.

Een prijsmaatregel zoals een verlaging van de salarissen van het personeel is niet gewenst. Zowel in het hogere beroepsonderwijs als in het wetenschappelijk onderwijs is het niet eenvoudig goed gekwalificeerd personeel te behouden en aan te trekken. Een prijsmaatregel in de sfeer van salarissen zou dit probleem alleen nog maar vergroten.

Een andere prijsmaatregel als de verlaging van de kosten door vergroting van efficiency door operatie van taakverdeling en concentratie biedt volgens de leden van de fractie van de VVD nog mogelijkheden. De ondergetekenden zijn echter van mening dat na de TVC- en SKG-operatie in het wetenschappelijk onderwijs en na de STC-operatie in het hoger beroepsonderwijs, waar momenteel ook nog T(aakverdeling)-operaties gaande zijn, op dit punt voor het moment de mogelijkheden zijn uitgeput. Bovendien blijken met dit soort operaties moeilijk bezuinigingen op de korte termijn te bereiken te zijn. Taakverdeling en concentratie zijn daarom onderdelen van de reguliere planning en dialoog, die op basis van het HOOP met de instellingen van hoger onderwijs wordt gevoerd.

Tenslotte zijn door de ondergetekenden maatregelen in de eigen bijdragesfeer nader onderzocht. Tegen de achtergrond van de huidige ontwikkelingen in het hoger onderwijs en de Twee-fasenstructuur van het hoger onderwijs werden deze mogelijke maatregelen aanvaardbaar geacht. De maatregelen in de eigen bijdragesfeer betreffen de harmonisatie van de retributies en een beperking van de inschrijvingsduur in het gehele hoger onderwijs. Van deze maatregelen hebben die, welke verband houden met harmonisatie betrekking op alle studenten en die op het gebied van beperking van de inschrijvingsduur betrekking op een bepaalde

groep studenten. Het is dus niet zo, zoals de leden van de fractie van de PvdA stelden, dat de gehele bezuiniging wordt opgebracht door een klein deel van de studenten. Ook degenen die in het kader van de harmonisatie een hoger collegegeld zullen betalen, in casu de voltijds en deeltijds h.b.o.-studenten, brengen een deel van de bezuinigingen op.

De leden van de VVD-fractie vroegen hoe het bedrag van f 165 miljoen tot stand was gekomen: als willekeurig genoemd bedrag na een verdeling van het bezuinigingsbedrag over de onderscheiden directoraten-generaal of als een zorgvuldig berekend bedrag van een reeks van voor te stellen maatregelen.

Bij de begrotingsvoorbereiding is voor het hoger onderwijs besloten de ombuigingstaakstelling te realiseren door middel van maatregelen in de sfeer van de onderwijsretributies. Binnen deze variant stonden uiteindelijk twee belangrijke opties open:

- een algemene collegedgeldverhoging binnen de vigerende regelgeving: deze maatregel vereiste een onevenredig grote verhoging, in verband met het weglek-effect naar studiefinanciering;
- een combinatie van maatregelen waardoor een aantal problemen rond de inschrijvingsduur beheersing en de harmonisatie van collegegelden opgelost kunnen worden; deze maatregel ligt in de lijn van het retributie-beleid, heeft een structurele opbrengst van ongeveer f 165 miljoen, en geeft een sturende werking via incentives.

De leden van de fracties van CDA, PvdA en VVD vroegen waarom een algehele collegegeldverhoging niet de voorkeur verdient. Leden van de PPR-fractie vroegen zich af of besparingen niet beter gezocht kunnen worden in bijvoorbeeld betere afstemming van h.b.o. en w.o. op elkaar. Ook de leden van de fractie van D66 vroegen naar alternatieven indien het ontwerp niet tot wet zou worden verheven of zodanig zou worden gewijzigd dat de beoogde bezuinigingen niet zouden worden gerealiseerd.

Zoals hierboven bij de eerste optie reeds aangestipt is, achten de ondergetekenden een algehele collegegeldverhoging een slechter alternatief dan de beperking van de inschrijvingsduur. Om f 165 miljoen te bezuinigen zal het collegegeld met ongeveer 11% moeten worden verhoogd, waardoor het collegegeld zou uitkomen op f 2600 per student. Een dergelijk hoog collegegeld voor alle studenten wordt, in verband met de daaruit mede voortvloeiende drempelvrees, niet aanvaardbaar geacht.

Bovendien achten ondergetekenden het niet juist dat voor de kosten, die worden veroorzaakt door een kleine groep studenten, alle studenten te laten opdraaien. In het huidige systeem wordt voor een studieduur van 4 jaar een inschrijvingsduur van 6 jaar als student toegekend. Een inschrijvingsduur van 50% langer dan de studieduur is alleszins redelijk te achten. Wie aan die 50% extra nog niet genoeg heeft zal voor een groter deel zelf verantwoordelijk moeten worden gesteld voor de kosten.

Elke collegegeldverhoging betekent, dit in antwoord op een vraag van de leden van de PvdA-fractie, een relatieve verlaging van de basisbeurs in het huidige stelsel van studiefinanciering: de kosten van de studie stijgen terwijl de basisbeurs gelijk blijft.

Het is echter niet juist dat ondergetekenden liever geen veranderingen in het studiefinancieringssysteem willen aanbrengen. Momenteel worden veranderingen in het stelsel voorbereid, en ook het voorliggende wetsvoorstel brengt een wijziging aan in het studiefinancieringssysteem. Maatregelen in de sfeer van studiefinanciering als alternatief voor de huidige voorstellen zijn niet onbespreekbaar. Ondergetekenden verwijzen naar de bespreking van het voorstel om de inschrijvingsduur beperking te vervangen door een studiefinancieringsduur beperking (zie paragraaf «inschrijvingsduur» van deze memorie van antwoord).

De leden van de fractie van de VVD hadden uitdrukkelijk behoefte aan een overzicht van de eigen bijdragen voor het volgen van hoger onderwijs in de overige lidstaten van de Europese Gemeenschap. In het studiejaar 1986/1987 bedroegen deze:

Collegegelden lidstaten Europese Gemeenschap

Land	Collegegelden – 1987	tegenwaarde Ned. guldens
België	Nederlandstalige universiteiten 12 000 tot 15 000 BFRS	650 à 813
	Franstalige universiteiten (incl. sociale verzekeringen) 16 000 tot 18 000 BFRS	868 à 976
	Hoger onderwijs buiten de universiteit HOBUE (lang type) 5000 BFRS	270
Denemarken	geen collegegeld	
Bondsrepubliek Duitsland	geen collegegeld; bijdrage sociale verzekeringen 40 tot 120 D. Mark per jaar	45 à 135
Spanje	35 000 (menswetenschappen) tot 50 000 Pesetas (exacte wet.sch.)	581 à 830
Griekenland	geen collegegeld	
Frankrijk	Totaal 1100 à 1500 FRS.FR. incl. sociale verzekeringen (administratieve en pedagogische inschrijfgelden)	371 à 506
Ierland	1e fase: menswetenschappen/ economie: 882 tot 96C IEP	2650 à 2890
	sciences: 1100 tot 1278 IEP	3332 à 3847
	medicijnen: 1123 tot 1414 IEP	3380 à 4256
	h.b.o.: 35 tot 750 IEP	105 à 2275
	postgraduate variërend van 474 tot 2648 IEP	1426 à 7420
Italië	300 000 tot 400 000 It. Lires	466 à 621
Luxemburg	geen collegegeld	
Portugal	Inschrijfkosten 100 ESC. Registratiekosten per jaar: 1200 ESC Totaal 1300 ESC.	20
Ver. Koninkrijk	Tuition + registration fees:	
	1e fase: 556 GBP	1868
	2e fase: 1730 GBP	5812

Bron: Dr. Br. Mohr; Deutscher Akademischer Austauschdienst (Bonn, BRD) 1987).

Bij de bovenstaande gegevens dient de kanttekening te worden geplaatst dat een zinvolle vergelijking van de eigen bijdragen in Nederland met die in andere landen alleen mogelijk is, wanneer alle door de student c.q. zijn ouders te maken onkosten enerzijds en de studiefinanciering per land anderzijds aan een analyse worden onderworpen.

Ondergetekenden wijzen er op dat de voorgestelde inschrijvingsduur maatregelen aansluiten bij het terugbrengen van de studieduur, een tot nu toe breed gesteunde doelstelling. De beperking betreft een zesjarige inschrijvingsduur voor vierjarige opleidingen. In de HOAK-nota is reeds voorgesteld om bij de berekening van de inschrijvingsduur rekening te houden met het onderwijs, gevolgd in h.b.o. of w.o. In het wetsontwerp zijn hiervoor verticale doorstroming voorzieningen getroffen. Gesteld kan derhalve worden dat de voorstellen in de kern niets nieuws omvatten.

Binnen één subsysteem (hbo of wo) is het volstrekt redelijk om bij de bepaling van de collegegelden en het recht op studiefinanciering rekening te houden met de per subsysteem wettelijk vastgelegde inschrijvingstermijn van zes jaren. Dit leidt tot het verschillend behandelen van degenen die wel binnen de gestelde termijn hun studie hebben afgerond en degenen die daar overheen gaan. Voor degenen die een advies tot het staken van de studie niet hebben opgevolgd, en onder de vigerende wetgeving niet in aanmerking komen voor verlenging, wordt de wettelijke regeling zelfs verruimd: zij krijgen de gelegenheid om hun studie te voltooien, zij het tegen een hoger tarief en zonder aanspraak op studiefinanciering. Er bestaat niet langer een beperking van het inschrijvingsrecht.

Ook moet in dit verband worden opgemerkt, dat verlengingsgronden voor de inschrijvingsduur als student niet in hun algemeenheid wordt afgewezen. De bevoegdheid om verlenging van inschrijvingsduur als student toe te kennen blijft aan de instellingen. Het toekennen van deze verlengingen impliceert echter altijd een zekere mate van subjectiviteit.

Dit «open eind» via de regeling is noodzakelijk, omdat de wetgever niet alle gevallen limitatief kan opsommen. Het is echter onjuist om de rekening van deze beoordeling aan de overheid, en dus de belastingbetaler te presenteren. Daarom wordt de vigerende richtlijn verlenging inschrijvingsduur ingetrokken, maar daarbij aan de instellingen een budget toegekend om degene die verlenging nodig heeft, ook daadwerkelijk financieel te ondersteunen. Hierbij geldt dus het principe «wie bepaalt, betaalt». De vorm van de financiële ondersteuning wordt aan de instellingen zelf overgelaten. Afhankelijk van de vorm, die gekozen wordt, zullen tot ongeveer 13 000 personen uit het zogenaamde «auditorenfonds» worden gefinancierd. In vergelijking met de 8600 toegekende verlengingen voor 1986/87 lijkt het aannemelijk dat het fonds voldoende financiële ondersteuning aan auditoren, zowel op basis van «verlengingen» als op basis van «stapeling» kan bieden.

Ook is bij de voorgestelde maatregelen voorzien in de mogelijkheden van «verticale doorstroming» tussen de subsystemen. Doorstroming van h.b.o. afgestudeerden naar het begin van een volledig w.o. programma van 4 jaar (en omgekeerd) is echter niet wenselijk vanuit het oogpunt van algemeen belang, terwijl het individuele belang twijfelachtig is.

Ter vergelijking zou kunnen dienen dat een h.a.v.o. abiturient een atheneum programma na de brugklas volledig zou moeten doorlopen bij doorstroming naar het v.w.o. Daarom is op de instellingen een dringend beroep gedaan om de huidige regeling van individuele vrijstellingen voor verticale doorstromers zodanig te veralgemeniseren, dat tweejarige programma's aan de abiturienten van verwante studierichtingen uit het andere subsysteem kunnen worden aangeboden. Om daadwerkelijk mogelijk te maken, dat verticale doorstromers deze programma's kunnen volgen, is in het wetsvoorstel een bepaling opgenomen dat verticale doorstromers een aanvulling krijgen van hun inschrijvingsduur tot twee jaar, ongeacht de eerder verbruikte inschrijvingsduur.

De leden van de fractie van de VVD vroegen of er reeds resultaten van onderzoek voorhanden zijn over de werking van de Wet horizontale doorstroming h.b.o.- w.o. en zo ja welke conclusies daaruit kunnen worden getrokken.

Daar genoemde wet eerst in september 1986 in werking is getreden zijn nog onvoldoende gegevens beschikbaar.

De leden van de fractie van de VVD en van de fractie van de SGP vroegen of dit wetsvoorstel wel moet worden doorgezet gelet op het feit dat intussen ook een Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) wordt voorbereid.

Gepoogd is de «tussentijdse koerswijziging» te maken in de richting van komende wetgeving. In de WHW zal waarschijnlijk aan het inschrij-

vingsduur regime weinig veranderen, in afwachting van een nadere discussie over de vormgeving van het inschrijvingsrecht door middel van vouchers, waarover een beleidsnotitie zal worden gepubliceerd.

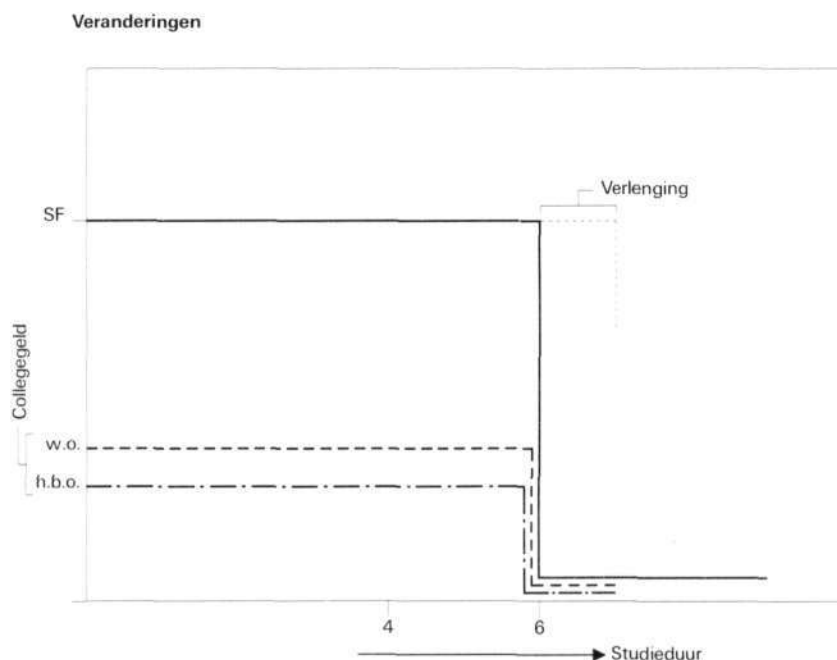
In antwoord op desbetreffende vragen van de VVD-fractie wordt in onderstaande tabel een splitsing gegeven van de bezuiniging op grond van de inschrijvingsduur maatregelen, in de vermindering van de uitgaven voor studiefinanciering en de verhoging van inkomsten uit collegegelden. Van meeropbrengsten als gevolg van de harmonisatie maatregelen wordt verwezen naar het overzicht van de financiële consequenties, gegeven in de memorie van toelichting (blz. 19), onder «harmonisatie h.b.o./w.o.» en «gefaseerde verhoging deeltijdtarieven».

Financiële gevolgen van verhoging collegegeld na 6 jaar en vervallen van studiefinanciering (in f mln exclusief landbouw)

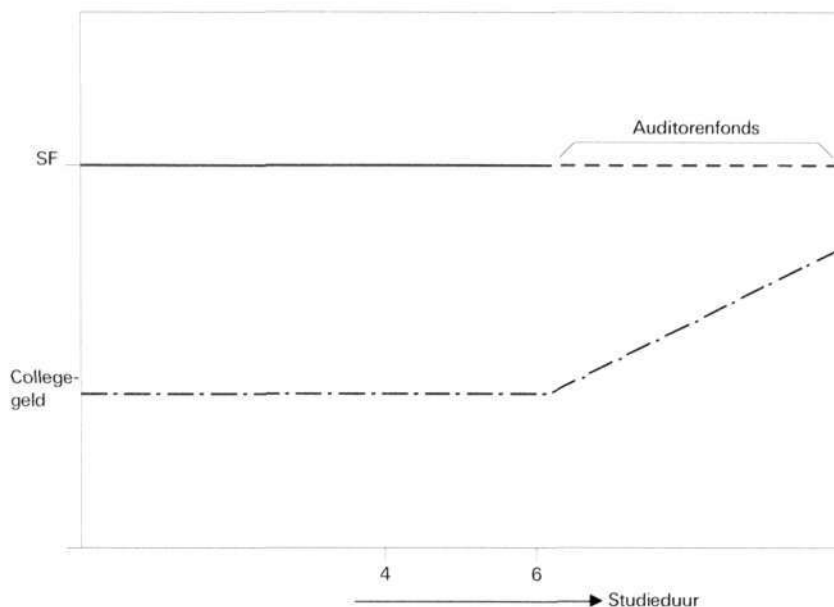
	1988	1989	1990	1991	1992
Studiefinanciering hbo	17,4	41,1	42,4	42,4	42,4
Studiefinanciering w.o.	21,9	66,2	76,7	86,2	93,4
Studiefinanciering	39,3	107,3	119,2	128,6	134,8
Collegegelden hbo	9,0	9,7	9,9	9,9	9,9
Collegegelden w.o.	25,6	28,4	31,0	35,0	34,3
Collegegelden	34,6	38,1	40,9	44,9	44,2

Voor landbouwonderwijs worden de financiële gevolgen aangegeven in onderstaande tabel.

	1988	1989	1990	1991	1992
Studiefinanciering	2,8	6,4	6,3	6,3	6,2
Collegegelden	0,7	1,7	1,7	1,7	1,6

- Huidige systeem:
 - beperkt inschrijvingsrechten tot 6 jaar
 - verlenging mogelijk op objectieveerbare gronden
 - evt. afbreken studie vóór afronding

2. Voorgesteld systeem:
- geen beperking inschrijvingsrechten
 - sturing via collegegeld en SF
 - auditorenfonds met decentrale besluitvorming

Harmonisatie van collegegelden

In het voorstel van wet worden de eigen bijdragen voor het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs geharmoniseerd, waarbij gedifferentieerd wordt naar voltijds en deeltijds onderwijs. De ondergetekenden constateren dat leden van de fracties van CDA, VVD, SGP en GPV zich positief uitspraken over de harmonisatie.

De leden van de fractie van de PvdA stelden daarbij de vraag waarom verwezen werd naar de beleidsnotitie «Naar een nieuw onderwijsretributiebeleid» (Kamerstukken II 1983/84, 18 472).

Deze verwijzing gaf aan dat de regelingen van de collegegelden in de WWO en de WHBO tot stand zijn gekomen in het kader van een door die nota ingeluide algehele herziening van het stelsel van eigen bijdragen in het onderwijs. De 15%-norm, waarvan het concept-voorstel uitging, is aan bovengenoemde beleidsnota en aan de WWO en WHBO ontleend.

De leden van de CDA-fractie vroegen waarom de exploitatiekosten van het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs tezamen worden genomen, en wezen daarbij op de verschillen in die kosten.

Inderdaad bestaat er een verschil in exploitatiekosten tussen het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs. Er bestaan echter ook grote verschillen binnen zowel het w.o. als het h.b.o. Deze verschillen binnen de subsystemen worden grotendeels veroorzaakt door verschillen in staf-student ratio's, waarvan er zowel in het w.o. als in het h.b.o. ongeveer 5 zijn en verschillen in n.w.p. c.q. o.o.p. ratio's en materiële kosten per student. In de beleidsnotitie «Naar een nieuw onderwijsretributiebeleid» is destijds reeds al uiteengezet dat niet gedifferentieerd wordt naar kosten van (clusters van) studierichtingen binnen het h.b.o. en het w.o. Indertijd werd echter nog wel onderscheid gemaakt tussen het h.b.o. en het w.o. Met het oog op een grotere onderlinge gelijkwaardigheid tussen het w.o. en het h.b.o., welke sinds 1986 ondermeer tot uitdrukking komt in de regelingen die in de WWO en de WHBO zijn neergelegd, is besloten thans ook wat de onderwijsretributie betreft, het verschil tussen het h.b.o. en het w.o. te laten vallen.

In antwoord op de vraag van de leden van genoemde fractie of bij een daling van de exploitatiekosten ook de collegegelden worden verlaagd wordt verwezen naar de vigerende indexerings-regeling, die niet wordt gewijzigd.

De leden van de fracties van het CDA en het GPV vroegen naar een onderbouwing van de 16% en de 12% norm. Voor het voltijds onderwijs was in het concept-wetsvoorstel uitgegaan van de reeds in de beleidsnotitie «Naar een nieuw onderwijsretributiebeleid» en op basis daarvan de WWO en de WHBO neergelegde 15% norm voor de afzonderlijke subsystemen. Toepassing van deze norm op de bij elkaar opgetelde kosten van beide subsystemen betekende voor het hoger beroepsonderwijs een stijging van het collegegeld van ruim f 200 en voor het wetenschappelijk onderwijs een daling van ruim f 100. In het overleg met de VSNU en HBO-Raad is gezocht naar financiële ruimte om, binnen de budgettaire randvoorwaarden, het fonds voor financiële ondersteuning voor auditoren te kunnen vergroten. Daarbij is besloten de onderwijsretributienorm met 1% te verhogen, om een grotere mate van financiële ondersteuning van auditoren mogelijk te maken.

De 12% norm voor deeltijds onderwijs is afgeleid van de 16% norm voor het voltijds onderwijs, gerelateerd aan de maximale inschrijvingsduur als student. Beoogd is om deeltijdse en voltijdse studenten evenveel voor een behaald diploma te laten bijdragen. Bij volledig gebruik van de inschrijvingsduur betaalt dan de deeltijds-student $9 \times 12\% = 108\%$ van de gemiddelde exploitatiekosten per student per jaar, en de voltijds-student $6 \times 16\% = 96\%$ van de kosten. Omdat de deeltijds-student in het algemeen minder vaak dan de voltijds-student de totale inschrijvingsduur gebruikt, zijn de kosten per diploma voor voltijdse en deeltijdse studenten in de praktijk ongeveer gelijk.

De ondergetekenden wijzen voorts op het volgende: Harmonisatie van collegegelden impliceert dat voor het hoger beroepsonderwijs de collegegelden worden verhoogd.

In antwoord op een vraag daarover van de leden van de CDA-fractie wordt hierbij opgemerkt dat voor het h.b.o. daarbij ook de aanvullende beurs van de studiefinanciering zal worden verhoogd. Hiermee wordt tevens tegemoet gekomen aan een verlangen van de leden van de fractie van de SGP, om de financieel minder draagkrachtigen te steunen, ook door middel van het stelsel van studiefinanciering.

De leden van de CDA-fractie stemden in met de gedifferentieerde verhoging van de eigen bijdrage na overschrijding van de inschrijvingsduur. Het gekozen tarief van 60%, 80% en 100% van de marginale gemiddelde exploitatiekosten voor respectievelijk het eerste, tweede en volgende jaren achtten zij toch nog tamelijk steil.

De tarieven moeten in verband gezien worden met eerdere beleidsuitgangspunten, waarin werd gesteld dat gedurende zes jaar gestudeerd kon worden tegen een gereduceerd tarief, en daarna een meer kostendekkend tarief zou moeten worden betaald. Het in het oorspronkelijke voornemen aangekondigde kostendekkende tarief van f 10 000 is in dit wetsvoorstel gewijzigd in de marginale gemiddelde exploitatiekosten van f 5000. Verder wordt het tarief niet na zes jaar, maar pas na acht jaar volledig toegepast.

De leden van de fracties van de PvdA, de VVD, de SGP en het GPV hebben vragen gesteld over het voorzieningenniveau van het h.b.o. en het w.o. in relatie tot harmonisatie van de onderwijsretributies.

Het voorzieningenniveau van het h.b.o. is verhoogd door toekenning van gelden voor meer studentendecanen en extra materiële middelen.

De leden van de fractie van de SGP vroegen of de fasering van de harmonisatie voor het h.b.o. zich niet over een langere periode dan de voorziene drie jaar zou moeten uitstrekken, dit omdat de verschillen in voorzieningenniveaus van w.o. en h.b.o. niet op deze korte termijn lijken te zullen of kunnen worden geëlimineerd.

De beschikbaarstelling van de extra middelen voor materiële lasten geschiedt in drie stappen, evenals de verhoging van de collegegelden voor het h.b.o. ook in drie stappen gaat.

Een langere periode van fasering van de harmonisatie zou ook een langere periode van fasering van optrekken van het voorzieningenniveau van het h.b.o. impliceren.

De leden van de fracties van de PvdA, de SGP en het GPV waren van mening dat door de extra gelden voor studentendecanen nog niet aan de voorwaarden van een gelijk niveau voor h.b.o. en w.o. is voldaan. De leden van de fractie van de PvdA stelden dat de realisering van de gelijkstelling eerst in het kader van de voorgenomen Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) in zicht komt. De leden van de VVD-fractie vroegen hoe de discrepantie in het voorzieningenniveau wordt geëlimineerd.

De harmonisatie van de collegegelden, in casu de verhoging van het collegegeld voor voltijds en deeltijds h.b.o., maakt nu reeds een vermindering van het verschil in voorzieningenniveau mogelijk omdat een deel van de opbrengst hiervoor wordt aangewend. De verhoging van het collegegeld is daarom mede hierdoor gerechtvaardigd. Door de fasering van de verhoging van het collegegeld voor het h.b.o. zal een gelijk niveau bereikt worden in 1990. In dat jaar wordt tevens de inwerkingtreding van de WHW verwacht.

Ondergetekenden menen daarmee niet dat een gelijk voorzieningenniveau nu bereikt is. Het is de vraag of dit ooit het geval zal zijn, gezien de wezens-kenmerken van h.b.o. en w.o. Wel blijft het streven naar een gelijkwaardigheid van de voorzieningenniveaus in beide subsystemen.

Inschrijvingsduur voor het hoger onderwijs

In de afzonderlijke wettelijke systemen is er een beperking van de inschrijvingsduur in het wetenschappelijk onderwijs en voor het hoger beroepsonderwijs. In het voorliggende wetsvoorstel wordt één zesjarige inschrijvingsduur (met uitzonderingen) voor het hele hoger onderwijs voorgesteld (het wetenschappelijk onderwijs, het hoger beroepsonderwijs en de Open Universiteit). Daarna is deelname als zodanig steeds mogelijk, alleen zal na 6 jaar een andere vorm van inschrijving, die van auditor, hiervoor gelden, waaraan een hogere eigen bijdrage is gekoppeld en waarvan recht op studiefinanciering bestaat.

Beperking van de inschrijvingsduur als student tot 6 jaar voor het gehele hoger onderwijs, met daarbij recht op deelname aan het onderwijs tegen betaling van een gereduceerd tarief, is reeds neergelegd in de beleidsnota «Hoger Onderwijs, Autonomie en Kwaliteit» (Kamerstukken II 1986/87, 19 253). Dit principe is nog eens herhaald in latere beleidsvoornemens. De aanduiding van de voorgestelde maatregel met betrekking tot de inschrijvingsduur als symptoombestrijding, zoals de leden van de fractie van de PvdA stellen, doet geen recht aan het feit dat dit beleidsvoornemen reeds een aantal malen in het verleden werd geuit, en aan het feit dat deze maatregel past in het streven naar één gedifferentieerd stelsel van hoger onderwijs. De in de memorie van toelichting op het onderhavige wetsvoorstel geconstateerde «dreigende uitholling van het stelsel van beperkte inschrijvingsduur» is dus slechts een aanleiding geweest tot het wetsvoorstel, geen oorzaak.

De leden van de fracties van VVD, SGP, RPF en GPV spraken zich in beginsel positief uit over beperking van de inschrijvingsduur als student, hoewel er bij de uitwerking van dit principe kanttekeningen werden gemaakt. De ondergetekenden gaan hieronder nader in op de gestelde vragen.

Door de leden van verschillende fracties zijn vragen gesteld over de oorzaken van de overschrijdingen van de inschrijvingsduur die het bestaande stelsel dreigen uit te hollen. De leden van de fractie van het CDA vroegen of de overschrijdingen het gevolg waren van onvoldoende implementatie van de Wet Twee-fasenstructuur w.o. De leden van de fracties van de PPR en de SGP meenden dat het wenselijk is een discussie te voeren over de oorzaken van de verlengingen. Het lid van de GPV-fractie was van mening dat de noodzaak voor verlenging is gelegen in overlappende studieprogramma's. Ook de leden van de fractie van de VVD vroegen zich af of de faculteiten bij de herprogrammering als gevolg van de Wet Twee-fasenstructuur w.o. geen zwaardere programma's hebben ontwikkeld dan mocht worden aangenomen. Deze waren bovendien van mening dat de overgelegde gegevens niet zo zorgvuldig waren geanalyseerd, dat van een «dreigende uitholling» mag worden gesproken. Niet alleen is het zo dat de desbetreffende wettelijke systemen nog te kort van kracht zijn om op dat punt heldere conclusies te trekken, maar ook tonen de wel beschikbare gegevens aan dat op vele punten nog nader onderzoek nodig is. Genoemde leden vroegen de regering naar de conclusies die zij trekt uit het evaluatie-onderzoek naar de werking van de Wet Twee-fasenstructuur w.o. (F.A. van Vught e.a. Evaluatie-Onderzoek Wet Twee-fasenstructuur, SCO/CSHOB, 1987). De leden van de fractie van de PvdA menen dat de regering een inhoudelijke discussie over de werking van deze wet bewust uit de weg gaat.

Ondergetekenden merken op, dat in het concept-HOOP uitgebreid is ingegaan op de conclusies van het evaluatie-onderzoek. Deze reactie van ondergetekenden is echter geen aanleiding tot debat gewenst in het overleg dat naar aanleiding van het concept-HOOP met de leden van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal is gevoerd.

Hieronder worden kort de belangrijkste conclusies van het onderwijskundige rapport van het evaluatie-onderzoek samengevat.

Een van de doelstellingen van de Wet Twee-fasenstructuur w.o. is de terugdringing van de cursus- en verblijfsduur in het wetenschappelijk onderwijs, mede met het oog op de realisering van hoger onderwijs voor velen, zoals de leden van de fractie van de PvdA terecht opmerkt. Bij de invoering van de wet omvatten de studierichtingen merendeels een vijfjarig programma. Bij de invoering van de Twee-fasenstructuur stond verkorting van het programma voorop, hetgeen – volgens het Evaluatie-onderzoek Wet Twee-fasenstructuur w.o. – overwegend werd gerealiseerd door het reduceren of schrappen van bijvakken en door besparingen op stage, afstudeeronderzoek en scriptie. In veel gevallen zijn de programma's hierdoor efficiënter geworden, aldus het onderzoeksrapport.

De huidige structuur van studierichtingen bestaat uit een propedeuse, een basisprogramma en een fase van differentiatie en specialisatie. De propedeuse beslaat 1 jaar, het basisprogramma varieert van 1 tot 3,5 jaar.

Studierichtingen zijn overwegend op 1700 uur studielast per jaar geprogrammeerd. De feitelijke studielast wijkt in veel gevallen van de geprogrammeerde af, in de meeste gevallen naar boven, aldus het rapport. Bij circa de helft van de studierichtingen is het aantal geprogrammeerde uren conform de Wet Herstructurering (merendeels een vijfjarig programma) sinds de invoering van de Wet Twee-fasenstructuur gelijk gebleven. In combinatie met de cursusduurverkorting betekent dit

derhalve een aanzienlijke stijging van de studiedruk, volgens het onderzoeksrapport.

Aan begeleiding en advisering van studenten wordt bijna overal aandacht gegeven, ook na de propedeuse, meestal geïndiceerd door tegenvallende studievorderingen. De oriënterende functie van de propedeuse komt goed uit de verf, met name op het vlak van de representativiteit van de doctoraalstudie. De verwijzende functie krijgt vorm bij verwijzing naar de diverse doctoraalprogramma's binnen de eigen studie. Bij éénenderde van de studierichtingen krijgen na de propedeuse studenten het advies de studie te staken. Overigens volgen veel studenten een dergelijk advies niet op, aldus het rapport. Rendementsgegevens voor de propedeuse lopen uiteen van 59% tot 87%.

Op grond van bovenstaande elementen van het evaluatie-onderzoek Wet Twee-fasenstructuur w.o. kan volgens de ondergetekenden onder meer het volgende worden geconcludeerd.

De terugdringing van de cursusduur naar vier jaar is in formeel opzicht weliswaar, maar gerealiseerd, de terugdringing van de verblijfsduur is slechts gedeeltelijk gerealiseerd door het vaak gelijk blijven of zelfs hoger worden van de studielasten. De als gevolg hiervan verhoogde studiedruk en het feit dat een aantal studenten het advies om de studie te staken niet opvolgt vormen waarschijnlijk de belangrijkste structurele oorzaken van overschrijding van de inschrijvingsduur.

De leden van de SGP-fractie vroegen of de constatering dat het stelsel van beperkte inschrijvingsduur zou zijn uitgehold, moet gelden als een impliciet verwijt aan de instellingen, nl. dat zij een te ruimhartig beleid hebben gevoerd op dit punt. Ook de leden van de fractie van de PvdA vroegen of de regering van mening is dat overschrijding van de inschrijvingsduur uitsluitend is te wijten aan redeloos beleid van Colleges van Bestuur op dit punt. Zij achtten, evenals de leden van de fracties van de VVD en het GPV, het ontoelaatbaar dat studenten de dupe dreigen te worden van het onvermogen van de instellingen om adequate vierjarige programma's te ontwikkelen, alsmede het feit dat de regering weigert een inhoudelijke diagnose te stellen.

De ondergetekenden hebben hierboven een diagnose gegeven, gebaseerd op het rapport van het evaluatie-onderzoek van de Wet Twee-fasenstructuur. De uitholling van het stelsel van beperkte inschrijvingsduur is dus gedeeltelijk te wijten aan de overladen programmering en gedeeltelijk aan de studenten zelf, die het advies om de studie te staken niet opvolgen. Programmering van de studie is, en ondergetekenden reageren hiermee mede op een vraag van de leden van de fractie van de RPF, de verantwoordelijkheid van de universiteiten. Verder zijn de instellingen primair zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van het hoger onderwijs en de bewaking daarvan.

Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om kaders te scheppen voor de programmering en het functioneren van het stelsel van hoger onderwijs te volgen. De inspectie vervult daarbij een meta-rol van analyse van inhoud en methodologie van de evaluaties door de instellingen. Daarnaast zal de inspectie ook de instellingen kunnen visiteren.

Over de uitkomsten van het kwaliteitbewakingssysteem zal, in het kader van het HOOP, een dialoog gevoerd worden. De overheid zal de instellingen vragen in hun ontwikkelingsplannen aan te geven welke conclusies zij verbinden aan de kwaliteitsinformatie, en duidelijk maken wat haar eigen conclusies zijn.

De leden van de fractie van de VVD achtten het van belang dat nader wordt geanalyseerd hoe het gesteld is met de studiebegeleiding. Zou een beter opgezette studiebegeleiding van de kant van de universiteiten niet tot een hoger rendement van de universiteiten geleid hebben?

Uit het evaluatie-onderzoek is gebleken dat sinds de invoering van de Wet Twee-fasenstructuur w.o. aan de begeleiding en advisering meer tijd wordt besteed, maar dat deze begeleiding en advisering niet optimaal werken. Het komt de ondergetekenden daarom wenselijk voor dat de universiteiten nagaan in hoeverre de begeleiding verder kan worden verbeterd.

Leden van deze fractie vroegen ook welke aanbevelingen uit het genoemde onderzoek door de regering worden overgenomen.

Door de onderzoekers zijn 14 aanbevelingen geformuleerd (zie rapport, hoofdstuk 7, blzz. 109–112). Zoals gezegd is in het HOOP (blzz. 192 tot 195) uitgebreid ingegaan op het rapport. De aanbevelingen van de onderzoekers liggen veelal in de procesmatig-bestuurlijke sfeer. Enkele voorbeelden hiervan zijn het ontwikkelen van een systeem van procesbewaking of monitoring, het opstellen van een implementatieprogramma bij veranderingen, het hanteren van «incentives» door de overheid, enz. Er bestaat een voortdurende zorg voor het beleidmaken en de procesbewaking, alsmede overleg met de instellingen hierover. In het HOOP is dit nog eens uiteengezet in de paragraaf «sturing en kwaliteitsbewaking».

Verlengingen

Door de leden van verscheidene fracties zijn nadere gegevens gevraagd over verlenging van inschrijvingsduur.

De leden van de fractie van het CDA vroegen naar de procentuele cijfers per instelling om na te gaan of door de instellingen een verschillend gebruik is gemaakt van de bevoegdheid tot verlenging van de inschrijvingsduur.

In onderstaande tabel zijn de procentuele cijfers vervat van de door de instellingen afgewezen verzoeken.

Uit de tabel blijkt dat de percentages van de afgewezen verzoeken zeer gering zijn: landelijk tussen 1982 en 1986 slechts 2 à 3%.

Overzicht van de afgewezen verzoeken om verlenging als % van het aantal beslissingen 1983–1986 per instelling en landelijk

	1983/1984 als %	Totaal	1984/1985 als %	Totaal	1985/1986 als %	Totaal	1986/1987 als %	Totaal
RUL	0,3	315	1,5	674	0,4	697	9,2	868
RUU	4,3	493	1,8	828	2,7	1254	3,0	1309
RUG	–	486	2,7	550	4,7	941	3,4	1355
RUR	–	185	2,2	404	–	493	–	782
RL	4,8	21	–	38	–	50	–	105
UvA	0,6	494	1,1	831	0,8	971	0,4	1606
VUA	4,0	150	0,4	227	0,5	203	1,1	278
KUN	3,0	202	1,3	224	–	429	–	569
KUB	8,8	57	3,8	159	3,5	202	6,8	310
TUD	5,1	176	2,7	329	1,8	541	1,3	690
TUE	22,4	76	9,6	135	9,0	166	4,2	165
TUT	–	120	1,8	165	7,6	184	3,5	283
LUW	4,4	272	1,9	314	4,0	403	1,0	521
Landelijk	2,7	3047	2,0	4878	2,4	6534	2,6	8841

De leden van de fractie van D66 vroegen hoeveel maanden de gemiddelde toegestane verlenging bedraagt. Jaarlijks heeft het gemiddelde zich als volgt ontwikkeld:

- 1984/85 8,42 maanden;
- 1985/86 7,98 maanden;
- 1986/87 7,45 maanden.

Over de periode 1982/84 zijn de gegevens te onvolledig om daaruit een zinvol gemiddelde af te leiden.

De vraag van de leden van de fracties van de PvdA, D66 en het GPV, of reeds gegevens bekend zijn over de gemiddelde feitelijke verlengingen valt op dit moment nog niet te beantwoorden. Deze feitelijke verlengingen zullen eerst vanaf de inschrijving voor het komende studiejaar bekend worden.

Door de leden van de fractie van de SGP is gevraagd of voor overschrijdingen van de inschrijvingsduur meer structurele oorzaken aan te wijzen zijn, zoals de specifieke karakteristieken (alpha, bèta, gamma-accnten) van de studierichtingen van de instellingen. Uit de gegevens over de verzoeken om verlenging vallen de beoogde structurele oorzaken niet af te leiden.

De leden van de genoemde fractie gingen ook in op de moeilijk te trekken grens tussen objectieve en subjectieve gronden voor het verlenen van een verlenging van inschrijvingsduur en vroegen of daarnaar voldoende onderzoek is gedaan.

De ondergetekenden hebben niet de beschikking over systematische onderzoeksgegevens met betrekking tot de aanvragen tot en de verlening van verlenging van inschrijvingsduur. Zij ontvangen jaarlijks van de afzonderlijke instellingen een rapportage over de uitvoering van de richtlijnen. Daaruit blijkt dat zich tussen de instellingen kwantitatief bepaalde verschillen voordoen en bovendien dat slechts een zeer klein percentage van de aanvragen niet wordt gehonoreerd.

De leden van de fracties van de PvdA en de VVD vroegen om een nadere beschouwing over de cijfers met betrekking tot de categorieën «omzwaai», «persoonlijke omstandigheden» en «verandering van studierichting».

De leden van de fractie van de VVD waren het eens met de constatering van de Onderwijsraad dat geen differentiatie naar deze categorieën heeft plaatsgevonden.

De ondergetekenden merken op dat naar aanleiding van de opmerking van de Onderwijsraad aan de memorie van toelichting op pagina 3 tabel (2) met betrekking tot de verlengingsgronden is toegevoegd. Uit deze tabel valt op te maken dat het aantal toegekende verlengingen op grond van omzwaai absoluut is toegenomen maar procentueel is achtergebleven ten opzichte van de verleende verlengingen op grond van overmacht en persoonlijke omstandigheden. Deze laatste categorie heeft de sterkste groei doorgemaakt (van 22% in 1983/84 naar 38% in 1988/89).

De ondergetekenden beschikken op dit moment over onvoldoende gegevens die een nadere opheldering kunnen geven, over de vraag waarom het aantal verleende verlengingen op grond van omzwaai slechts in geringe mate groeit en de sterkste toename zich voordoet in toekenningen op grond van persoonlijke omstandigheden.

De leden van de fractie van D66 vroegen aan te geven hoeveel verlengingen op grond van overmacht en persoonlijke omstandigheden samenhangen met een grotere studielast dan 1700 uur per jaar.

De rapportages van de universiteiten over de verlengingen zijn niet zodanig gepreciseerd dat daaruit blijkt hoeveel verlengingen samenhangen met de zwaarte van bepaalde studieprogramma's.

Voornoemde leden wezen er voorts op dat volgens artikel 39 van het Academisch Statuut een normstudent bij 1700 uur studiebelasting net aan de eisen voldoet. Uit de toelichting van het academisch statuut blijkt volgens deze leden dat naar verwachting 80% van de studenten de studie zal voltooien, maar dat hiervan 30% meer dan 1700 uur per jaar zal moeten studeren. Betreft de regering de verwachtingen uit het academisch statuut en de werkelijke zwaarte van de studieprogramma's bij het bepalen van de doorstroomsnelheid en de ruimte die studenten ter beschikking staan in de 2 jaar extra inschrijvingsduur?

De ondergetekenden zijn van mening dat de vermelde percentages betrekking hebben op het rendement c.q. aantal studievertragingen op grond van de veronderstelde geschiktheid van studenten. In de toelichting wordt daarbij geen verdere uitwerking gegeven over de duur waarbinnen die 30% alsnog zal afstuderen. In elk geval is altijd het uitgangspunt geweest dat de twee extra jaren voor bedoelde groep studenten (80%) ruim voldoende moet zijn om daarbinnen de studie met goed gevolg af te ronden, ook in gevallen dat de programmering – zoals is gebleken – enigermate boven de normstelling is uitgegaan.

Het lid van de fractie van het GPV vroeg naar de oorzaken van de verschillen in groei tussen de instellingen inzake de aangevraagde en toegestane verlengingen.

De ondergetekenden zijn deze verschillen tussen de instellingen ook opgevallen. Zij beschikken over onvoldoende achtergrondgegevens om de oorzaken ervan op een nauwkeurige wijze te verklaren. Deze oorzaken kunnen zijn gelegen in een ruimhartig of stringent verlengingenbeleid, voorlichting, zwaarte van de programma's en dergelijke.

Het lid van voornoemde fractie vroeg voorts of het niet redelijk was degenen die in het laatste stadium van hun studie en wel toegespitst in het lopende studiejaar, dat nog onder het oude regime valt, vertraging hebben opgelopen, volgens het oude systeem ook de mogelijkheid van verlenging te bieden.

De ondergetekenden zijn hier geen voorstander van, mede omdat deze gevallen zich in het algemeen na de in het wetsvoorstel aangegeven datum waarop uiterlijk de aanvraag moet zijn ingediend, hebben voorgedaan. Het ligt in de rede dat de instellingen bedoelde groep van studerende die in het laatste stadium door bijzondere omstandigheden vertraging hebben ondervonden, een zekere voorrang geven bij de ondersteuning uit het auditorenfonds.

Het lid van de RPF-fractie vroeg of kan worden aangegeven met hoeveel maanden de gemiddelde studieduur ligt boven de verwachting die bij invoering van de twee-fasenstructuur bestond.

Ten aanzien van de gemiddelde studieduur bestaan tot nog toe uiteraard slechts prognoses. Daar de inschrijvingsduur van de jaargang 1982/83 deze zomer afgelopen is moet rekening gehouden worden met «inloop»-pogingen. Op dit moment beschikken de ondergetekenden nog niet over voldoende recente cijfers om een geactualiseerde schatting te maken.

Het voornoemde lid vroeg voorts naar het percentage studenten dat extra bijvakken volgt.

Hierover zijn niet voldoende gegevens beschikbaar.

In antwoord op een vraag daarover door het lid van de RPF-fractie, merken de ondergetekenden op dat zij het volgen van extra bijvakken met het oog op een betere kwalificatie voor de arbeidsmarkt positief beoordelen voorzover dat niet ten koste gaat van de studievoortgang. Het verdient echter de voorkeur dat de studenten gebruik maken van de mogelijkheid tot het afleggen van aanvullende tentamens zonder dat het behalen van het doctoraal examen in gevaar komt.

Het lid van de RPF-fractie vroeg tenslotte het aantal toegekende studieduur-verlengingen uit te drukken in een percentage van het totaal aantal ingeschreven studenten in het hoger onderwijs. Hij voegde daar de vraag aan toe of dit percentage rechtvaardigt te spreken over een dreigende uitholling.

Dit percentage bedraagt 15% van het aantal ingeschreven studenten per 1 december 1987.

De ondergetekenden achten dit percentage te hoog. Rekening houdend met de groei die zich nog kan voordoen, wanneer de in het wetsvoorstel beoogde maatregelen niet genomen zouden zijn, achten zij die dreigende uitholling allerminst denkbeeldig.

Percentage verlengingen 82/87 per instelling ten opzichte van aantal ingeschreven studenten per 1-12-1987

	Totaal aantal toegestane verlengingen	Aantal studenten 1-12-'87	Percentage toegestane verlengingen	Negatieve besluiten
RUL	2 554	18 312	13,9	94
RUU	3 919	21 405	18,3	109
RUG	3 614	16 789	21,5	105
RUR	1 879	13 974	13,4	9
RL	214	3 630	5,9	1
UvA	3 994	24 496	16,3	26
VUA	8 66	11 664	7,4	11
KUN	1 424	12 998	11,0	9
KUB	7 34	7 202	10,2	39
TUD	1 760	12 739	13,8	37
TUE	551	6 369	8,7	52
TUT	775	5 941	13,0	27
LUW	1 510	7 141	21,1	39
Totaal	23 794	162 660	14,6	558

De leden van enkele fracties zijn verder nog ingegaan op de verlengingsgronden volgens de huidige regelingen dan wel op de soorten van omstandigheden op grond waarvan de instellingen volgens het in dit wetsvoorstel neergelegde systeem aan de studenten een financiële ondersteuning kunnen verlenen.

Door de fractie van het CDA is gevraagd of het denkbaar is om overmacht en persoonlijke omstandigheden – waaronder bestuurlijk werk – anders te waarderen dan omzwaai.

Het komt de ondergetekenden voor dat een dergelijk onderscheid wel enigszins valt te maken voor zover dit consequenties heeft voor een tegemoetkoming. Medebepalend zou namelijk moeten zijn het tijdstip waarop de bijzondere omstandigheid zich heeft voorgedaan. Gezien de marge van twee extra jaren inschrijvingsduur vallen de vertragingen die zich als gevolg van bijzondere omstandigheden in het begin van de studie hebben voorgedaan, gemakkelijker door een aangepaste studieplanning uit die marge te compenseren dan vertragingen in de eindfase. Daar omzwaai als regel in de beginfase plaatsvindt zijn de ondergetekenden van mening dat tegemoetkomingen in verband met omzwaai tot een minimum zouden kunnen worden beperkt. Mede hierom willen de ondergetekenden de suggestie van leden van de fracties van D'66 en de SGP niet overnemen om omzwaai na 1 jaar mogelijk te maken met behoud van 6 jaar inschrijvingsduur voor de tweede studie.

De leden van de PPR-fractie betwijfelden echter of vertraging door bijzondere omstandigheden die zich in het begin van de studie voordoen altijd opgevangen kunnen worden in de planning. Met name zou zich een probleem kunnen voordoen als een combinatie optreedt met een verandering van studie. Naar de mening van de ondergetekenden zullen de instellingen aan een samenloop van bijzondere omstandigheden een extra gewicht kunnen toekennen met het oog op de beoordeling of een als auditor ingeschrevene voor een financiële tegemoetkoming in aanmerking komt.

Ten aanzien van de gronden «persoonlijke omstandigheden» en «omzwaai», wezen de leden van D66 op de ampele discussie en de aanvaarding van de amendementen-Beinema en Lansink respectievelijk

-Dees c.s., waarop deze gronden in de Wet Twee-fasenstructuur werden ingebracht. Zij achtten het nu reeds afwijzen van deze verlengingsgronden onjuist.

Zoals in de paragraaf «algemeen» is uiteengezet, worden de verlengingsgronden niet in hun algemeenheid afgewezen, wel wordt aan deze gronden een ander gewicht toegekend. In de opzet van dit wetsvoorstel is de bevoegdheid bij de instellingen gebleven om van geval tot geval te bezien in hoeverre een bepaalde grond tot studievertraging leidt. Daarbij hebben zij tevens de bevoegdheid gekregen de betrokkene na overschrijding van de inschrijvingsduur als auditor financiële ondersteuning te verlenen, volgens het principe «wie bepaalt, betaalt».

Naar de mening van de leden van de fractie van de VVD kan ook bij een zorgvuldige analyse van het aantal verleende studieduurverlengingen niet worden voorbijgegaan aan de vraag of in de huidige wet- en regelgeving niet ligt opgesloten dat een soepeler ontheffingenbeleid moet worden gevoerd dan sommige instellingen lief is. Zij wezen in dit verband op de uitspraak van de Commissie van beroep verlenging inschrijvingsduur No. B 16 (1984). Ook de leden van de fractie van D66 vroegen waarom nooit gereageerd is (door aanpassing van wet- of regelgeving) op die uitspraak. Naar aanleiding hiervan merken de ondergetekenden het volgende op. Uit de formulering van artikel 1 van de Richtlijn verlenging inschrijvingsduur (Scrt. 1981, 177), waarin een omschrijving van het begrip «overmacht» wordt gegeven (..... een van de wil van de student onafhankelijke omstandigheid *waardoor* deze.... enz.) en uit die van artikel 2 van die richtlijn dat betrekking heeft op persoonlijke omstandigheden (... voor zover *daardoor* enz.) blijkt dat er wel degelijk sprake moet zijn van een oorzakelijk verband tussen overmacht, persoonlijke omstandigheden enerzijds en anderzijds de studievertraging, die ertoe leidt dat betrokkene niet binnen de inschrijvingsduur kan afstuderen. Ook in de nota van toelichting bij de richtlijn is hier uitdrukkelijk op gewezen. Het is overigens niet aan de ondergetekenden om uitspraken van een rechtelijke instantie in hoogste ressort te becommentariëren. Uit het voorgaande blijkt dat aanpassing van de Richtlijn verlenging inschrijvingsduur op dit punt niet nodig was.

Door de leden van de VVD-fractie is ook gevraagd of is gekeken naar geringere aanpassingsmogelijkheden van de huidige wet, waardoor een strakker beleid op het gebied van de inschrijvingsduur verlengingen mogelijk zou worden gemaakt?

Door ondergetekenden is bezien of door een stringenter regeling de overschrijding van de inschrijvingsduur zoveel mogelijk zou kunnen worden ingetoomd. De onderhavige voorziening past evenwel meer in het huidige algemeen onderschreven beleid om de verantwoordelijkheden en ook daaraan verbonden verplichtingen meer bij de instellingen te leggen.

De leden van de fractie van D66 en het GPV meenden dat het laten vervallen van overmacht, bijvoorbeeld langdurige ziekte, als verlengingsgrond onaanvaardbaar is wanneer inschrijving gedurende het studiejaar niet kan worden onderbroken.

De ondergetekenden gaan ervan uit dat studievertraging en -onderbreking als gevolg van overmacht als regel dient te worden gecompenseerd door de instelling, wanneer wordt overgegaan tot inschrijving als auditor. Zij merken daarbij op dat in de periode dat de studie feitelijk wordt onderbroken, de studiefinanciering ook blijft doorgaan zolang betrokkene als student ingeschreven is. Gezien deze mogelijkheden van tegemoetkoming behoeft in de uitvoeringsregeling niet te worden voorzien in een uitzonderingsbepaling terzake van het systeem van inschrijving per jaar op grond waarvan studenten hun inschrijving in verband met overmacht kunnen onderbreken.

De leden van de SGP-fractie zouden de vraag beantwoord willen zien, of toch niet objectieerbare gronden in de wet zouden moeten worden vastgelegd.

De ondergetekenden zijn van mening dat objectieerbare gronden niet in de wet behoeven te worden opgenomen. Hoewel de instellingen vrij zijn om te beoordelen in welke gevallen wel en niet ondersteuning dient te worden verleend, is het wel gewenst dat zij met het oog op rechtsgelijkheid van te voren zelf vastleggen in welke gevallen een ingeschrevene aanspraak maakt op ondersteuning en op welke wijze deze kan of dient te worden verleend. In de wet is derhalve wel voorgeschreven dat de colleges van bestuur en bevoegd gezag van te voren een regeling vaststellen.

De instellingen van wetenschappelijk onderwijs hebben een werkgroep ingesteld om één en ander te concretiseren. Het is daarbij aannemelijk dat bij het opstellen van deze concretisering gelet wordt op de huidige ministeriële richtlijnen.

Auditoren

De leden van de CDA-fractie vroegen zich af, of het vervallen van het recht van verlenging wegens overmacht of wegens persoonlijke omstandigheden noodzakelijkerwijs moest leiden tot indeling bij een categorie die niet wegens ziekte, deelname van bestuurswerk of andere structurele factoren langer dan zes jaar over de eerste fase doen. Door overheveling van de echte uitzonderingsgevallen naar de auditoren zal ook een relatief groot beroep op de financiële voorzieningen worden gedaan, die daardoor niet toereikend zal zijn.

Het auditorenfonds is volgens de ondergetekenden in de eerste plaats juist bedoeld voor degenen die, wegens bijzondere omstandigheden als overmacht en persoonlijke omstandigheden, niet binnen de inschrijvingsduur hun studie hebben kunnen afronden. Daarnaast dient – dit tevens in antwoord op een vraag daarover door de D66-fractie – te worden gedacht aan degenen die in verband met de invoering van dit wetsvoorstel voor financiële problemen komen te staan. Het gaat hierbij om studenten die niet hebben kunnen profiteren van de overgangsbepalingen en als gevolg van de gewekte verwachtingen in financiële problemen dreigen te komen. In verband hiermee kan worden gewezen op de reserve die de universiteiten boven de structurele toewijzing ontvangen. Vooralsnog kan dan ook in dit opzicht worden voldaan aan de voorwaarde van de leden van de SGP-fractie dat een vangnet in de vorm van het auditorenfonds werkelijk toereikend zal blijken te zijn om studenten die om legitieme redenen de inschrijvingsduur overschrijden, op te vangen.

De leden van de fracties van de PvdA, het CDA, D66, de SGP, de RPF en het GPV hebben vragen gesteld over het auditorenfonds.

Leden van de PvdA-fractie vroegen waarop het budget van f 38 miljoen is gebaseerd. De leden van de fractie van het CDA vroegen zich af of het bedrag van f 38 miljoen toereikend zou zijn als niet alleen degenen die uit eigener beweging langer dan zes jaar studeren, maar ook degenen die anders verlenging gekregen zouden hebben wegens overmacht, persoonlijke omstandigheden, ziekte, bestuurswerk of andere structurele factoren, hieruit ondersteuning krijgen. De leden van de D66-fractie vroegen hoe de omvang van het fonds was vastgesteld en welke categorieën naar verwachting gebruik zullen maken van dit fonds. Het lid van de RPF-fractie vroeg een meer kwantitatieve benadering van het aantal studenten, dat een beroep zou moeten doen op het auditorenfonds. Het lid van de GPV-fractie vroeg hoe de middelen uit het fonds over de instellingen worden verdeeld.

Het bedrag voor het auditorenfonds is mede gebaseerd op het overleg met VSNU en HBO-Raad. Het fonds is bedoeld voor studenten, die de

studie niet in zes jaar afronden, degenen die anders verlenging van inschrijvingsduur zouden hebben gekregen, de verticale doorstromers, enz. Momenteel buigt de Werkgroep operationalisering harmonisatiewet van de VSNU zich over de vormgeving van de financiële ondersteuning voor auditoren. Daarbij gaan de gedachten uit naar het scheppen van mogelijkheden voor auditoren om een rentedragende lening af te sluiten bij een bank. De instelling kan dan bij de bank garant staan. Het auditorenfonds kan dan gebruikt worden voor het verlagen van de bankrente, giften voor auditoren in noodgevallen of kwijtschelding van schuld als de inkomenspositie na het afstuderen een aflossing niet mogelijk maakt. Er van uitgaande dat per jaar ongeveer f 3000 per auditor aan dergelijke ondersteuning wordt uitgegeven, kunnen 13 000 auditoren per jaar worden gefinancierd. Zoals eerder is opgemerkt, lijkt het in vergelijking met de 8600 toegekende verlengingen voor 1986/87, aannemelijk dat het fonds voldoende financiële ondersteuning aan auditoren, zowel op basis van «verlenging» als op basis van «stapeling» kan bieden.

De middelen uit het fonds zullen naar rato van het aantal studenten over de instellingen worden verdeeld. Overigens staat het de instellingen vrij het fonds gezamenlijk te beheren.

Bovenstaande uiteenzetting zal ook aan het lid van de GPV-fractie hebben verduidelijkt dat er geenszins sprake is van een vestzak-broekzak operatie. Voor een deel gaan de opbrengsten van de maatregel vanuit de broekzak van studiefinanciering naar de vestzak van het auditorenfonds, maar de vestzak maakt het mogelijk gebruik te maken van bankleningen zodat het fonds kan fungeren als een financieel vangnet voor de auditoren.

De leden van de fracties van de PvdA en de PPR vroegen naar de zin van de financiële prikkel bij het bevorderen van het afstuderen. Is deze prikkel sociaal voor studenten en hun ouders, als daarmee onderscheid wordt gemaakt tussen studerenden op grond van hun materiële omstandigheden? Deze gedachtegang is waarschijnlijk gebaseerd op het voornemen de auditor een hoger collegegeld te laten betalen en geen recht te geven op studiefinanciering. Daartegenover staat dat de auditor een beroep kan doen op financiële ondersteuning uit het fonds. Hierboven is uiteengezet dat de VSNU bij ondersteuning denkt rekening te houden met noodsituaties. Onder noodsituaties zal dan ook zeker het gebrek aan draagkracht begrepen worden. Door middel van het fonds is deze asociale angel uit de voorgestelde maatregelen getrokken.

De leden van de fractie van D66 vroegen naar de prognoses voor het staken van de studie in verband met de hoge kosten voor auditoren.

Door Kodde en Ritzen is onderzoek gedaan naar onder andere de relatie tussen deelname aan het onderwijs en de kosten voor het onderwijs (D. A. Kodde en J. M. M. Ritzen, De vraag naar hoger onderwijs, 1986). De prijselasticiteiten voor collegegeld zijn 0,04 en voor studiefinanciering 0,16. Dit wil zeggen dat als de collegegelden met 100% stijgen, de deelname aan het onderwijs met 4% vermindert, en als de studiefinanciering 100% lager wordt, de deelname aan het onderwijs met 16% daalt.

Deze effecten zullen zich bij de auditoren echter heel weinig of in het geheel niet voordoen, omdat auditoren ondersteuning kunnen krijgen uit het fonds.

Studiefinancieringsduur beperking

De leden van de VVD zijn bereid om mee te denken met de regering over een herziening van een systeem van de verblijfsduur in het hoger onderwijs, alsmede van de collegegeldregeling en studiefinanciering. Vanuit de vraag, of het stelsel van hoger onderwijs in voldoende mate toegankelijk blijft en bijdraagt aan het voldoen aan de behoefte van de samenleving aan meer, beter en breder hoger opgeleiden, die bovendien

in een steeds sneller tempo hun kennis moeten bijspijkeren en vernieuwen, zochten zij naar een methode waarbij over de boeg van de studiefinancieringssystematiek naar structurele oplossingen wordt gekeken. Zij probeerden de budgettaire problemen niet op te lossen door een ingewikkeld systeem van soorten studerenden in het leven te roepen samen met de introductie van gedifferentieerde collegegelden, als gevolg waarvan een tijd en mankracht vragend centraal registratiesysteem moet worden opgezet dat bureaucratische effecten heeft en onderdelen bevat die niet controleerbaar zijn. De genoemde leden wilden niet de verblijfsduur in het hoger onderwijs ingrijpend wijzigen, maar de periode waarin iemand met studiefinanciering studeert, nader reguleren. Uitgangspunt van die benadering zou zijn dat iedere studerende in het hoger onderwijs in beginsel 6 jaar ofwel 72 maanden aanspraak kan maken op studiefinanciering. Uitzonderingen dienen te bestaan voor studenten die bestuursactiviteiten e.d. verrichten, voor zwangerschap, voor verticale doorstroming en in bepaalde gevallen overmacht. Bovenstaande laat onverlet de hoogte van eigen bijdrage, de harmonisatie van de eigen bijdrage en de differentiatie in collegegeld tussen voltijds en deeltijds. De categorieën auditor, extraneus en toevoerder nieuwe stijl kunnen uit het systeem verdwijnen.

De ondergetekenden appreciëren dat de leden van de VVD-fractie met de regering meedenken, en onderschrijven ook het uitgangspunt van toegankelijkheid tot het hoger onderwijs. Uiteindelijk geven de onderwijsbonden er toch de voorkeur aan de vastgelegde systematiek te handhaven.

Allereerst is er een principieel punt: wanneer alleen de studiefinanciering in het geding zou zijn, dan zou het in principe mogelijk zijn om de inschrijvingsduur niet te beperken en alleen het recht op studiefinanciering aan een maximum te binden.

Evenwel, door de noodzaak tot beperking van de collectieve uitgaven is er een discussie op gang gekomen over de verdeling van het voor het verzorgen van onderwijs beschikbare budget over onderwijsdeelnemers, en daarmee dus over de aanspraken die individuen kunnen maken op onderwijs.

Een eerste invulling aan een dergelijk «leerrecht» is voor het hoger onderwijs gegeven bij de invoering van de Wet Twee-fasenstructuur w.o. door het beperken van de inschrijvingsduur.

Aan deze invulling zijn echter een aantal bezwaren verbonden. Die zijn alle terug te voeren tot het gegeven dat de inschrijving niet automatisch inhoudt een evenredige (feitelijke) consumptie van onderwijs en het feit dat inschrijving niet rechtstreeks is gekoppeld aan de bekostiging van de instellingen. Feitelijk heeft de discussie over het vouchersysteem hierop betrekking.

Een en ander leidt tot de conclusie dat binnen afzienbare tijd een meer generale discussie over de vormgeving, het leerrecht en de daarmee verbonden functies is gewenst. Het is echter onwenselijk om het principe van rechtvaardige verdeling van rechten op onderwijs over burgers – met alle nadelen die aan de huidige invulling daarvan zijn verbonden – weer te verlaten.

Ten tweede wijzen de ondergetekenden op de mate van ingewikkeldheid. Ontegenzeggelijk heeft de voorgestelde maatregel van inschrijvingsduur voor het gehele hoger onderwijs een zekere mate van complexiteit. Maar dat geldt ook voor het voorgestelde systeem van de limitering van studiefinanciering. Het registreren van de 72 maanden van studiefinanciering, het bepalen van de uitzonderingen enz., leiden tot een grote werklast voor de centrale overheid. Bovendien is het veel efficiënter en doeltreffender de uitzonderingen te laten beoordelen op decentraal niveau, omdat de instellingen hierover de meeste kennis hebben.

Ten derde zouden de ondergetekenden willen wijzen op de financiële consequenties. Het laten vervallen van een hoger collegegeldtarief voor auditoren betekent een vergroting van het tekort.

Tenslotte menen de ondergetekenden dat het voorstel, door zijn eenvoud, meer rigide is dan het wetsvoorstel. De categorieën toevoerder, extraneus en auditor, vervallen. Daardoor wordt het niet meer mogelijk om alleen examen te doen en daarvoor minder collegegeld te betalen. Door het laten vallen van de categorie auditor, vervalt ook de basis voor de instellingen om deze categorie financieel te ondersteunen.

Terugwerkende kracht

Met betrekking tot dit onderwerp wijzen de ondergetekenden op het volgende. In het voorliggende wetsvoorstel is op twee plaatsen sprake van terugwerkende kracht. In het kader van de overgangsregeling is een voorziening getroffen voor degenen aan wie op grond van persoonlijke omstandigheden, omzwaai en overmacht reeds verlenging van de inschrijvingsduur is toegekend, mits die toekenning is aangevraagd voor 15 september 1987.

Ten tweede geldt de terugwerkende kracht (de ondergetekenden zouden hier liever spreken van «in beschouwing nemen») bij de berekening van de nog openstaande inschrijvingsduur. Bij deze berekening worden alle gevolgde opleidingen, behorend tot het hoger onderwijs, in beschouwing genomen.

Verschillende fracties hebben bedenkingen geuit tegen de in artikel XIV gemaakte keuze voor 15 september 1987 als datum waarvoor verzoeken van verlenging van inschrijvingsduur moeten zijn ingediend.

De leden van de fracties van het CDA, de PvdA, de VVD, D66, de SGP en het GPV stelden een nadere reactie op prijs vanwege de principiële aspecten van deze keuze en de rechtsbescherming van de studenten, ook wanneer sprake is van een te soepele hantering van de uitzonderingsgevallen door de instellingen. Naar hun oordeel wordt door de terugwerkende kracht afbreuk gedaan aan gewekte verwachtingen inzake belangrijke financiële voorzieningen, zoals het recht op studiefinanciering en gereduceerd collegegeld.

De ondergetekenden hebben gemeend de datum van 15 september 1987 toch te moeten handhaven omdat op die dag in de memorie van toelichting voor de Rijksbegroting de aankondiging plaats vond van de voornemens inzake een – gedifferentieerde – verhoging van de collegegelden en een beperking van de verblijfsduur. Het mede van deze voornemens uitgaande financiële beleid voor 1988 is inmiddels door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanvaard. Bij een verschuiving van deze datum zou rekening moeten worden gehouden met een aanzienlijk extra aantal te honoreren aanvragen om verlenging. Daardoor zou f 35 à f 55 miljoen van de beoogde bezuiniging gedeeltelijk teniet worden gedaan (zie onderstaande tabel) en dientengevolge het inmiddels geaccordeerde beleid worden doorkruist. Invoering van deze maatregel met terugwerkende kracht dient dus «om te voorkomen dat burgers maatregelen treffen waardoor die regeling haar beoogde effect ontbeert». Volgens aanwijzing nr. 75 van de Aanwijzingen voor de wetgevingstechniek is terugwerkende kracht dan gerechtvaardigd.

In beginsel geldt dit ook bij verschuiving van de datum naar 1 januari 1988 of naar het moment van indiening van dit wetsvoorstel. Een – door het lid van de GPV-fractie voorgestelde – verschuiving naar het tijdstip van inwerkingtreding zal ongetwijfeld leiden tot een golf van aanvragen, die gelet op de ervaringen met de door de instellingen reeds verleende verlengingen te zijner tijd zal leiden tot een aanmerkelijk beslag groter dan thans is begroot op de middelen van de centrale overheid.

Hierbij dient nog eens met nadruk te worden gewezen op de voorziening in de wet die het de instellingen mogelijk maakt om degenen die naar hun oordeel op grond van het oude wettelijke systeem voor verlenging in aanmerking zouden komen, in staat te stellen alsnog af te studeren.

Voorts dient hierbij te worden aangetekend dat de aanvragen om verlenging van inschrijvingsduur niet alleen werden gedaan om redenen van behoud van studiefinanciering maar ook om behoud van andere aan de inschrijving als student verbonden rechten. In dit opzicht is 15 september 1987 of welke andere afsluitdatum dan ook niet meer te beschouwen als een fatale datum. De in het wetsvoorstel als auditor aangeduide studerende behoudt de volledige mogelijkheid zijn studie af te ronden, zij het zonder studiefinanciering door de centrale overheid en tegen een hogere retributie.

De leden van de fractie van het CDA en het lid van de fractie van de RPF vroegen naar de financiële consequenties van verschuiving van de invoeringsdatum van artikel XIV van 15 september 1987 naar 1 januari 1988 respectievelijk 1 augustus 1988. Verschuiving van deze datum impliceert dat degenen aan wie voor 1 januari dan wel 1 augustus 1988 verlenging van inschrijvingsduur is toegekend door het college van bestuur, geen auditor worden maar student blijven met dus recht op studiefinanciering en een laag collegegeldtarief. In onderstaande tabel worden de gevolgen van de verschuiving globaal aangegeven.

Financiële gevolgen van verschuiving invoeringsdatum artikel XIV van 15 augustus 1987 naar 1 januari 1988, resp. 1 augustus 1988 (in f mln)

	1988	1989	1990	1991	1992
Invoering 1 jan. '88	16	18	2	1	–
Invoering 1 aug. '88	23	26	4	2	–

Het lid van de fractie van de RPF stelt voor de terugwerkende kracht te laten vervallen en de toekenning van de verlenging ten laste te brengen van het 'auditorenfonds'.

Ondergetekenden interpreteren dit voorstel als zou de student bij verlenging van inschrijvingsduur, verleend voor bijvoorbeeld 1 januari '88 of 1 augustus '88, recht krijgen op studiefinanciering, terwijl de centrale directie studiefinanciering dit ten laste brengt van het auditorenfonds van de betreffende instelling.

Ondergetekenden staan in principe positief tegenover dit voorstel, hoewel zij zich realiseren dat dit een verzwaring van de administratieve procedures betekent. Ook is het de vraag of een dergelijke oplossing niet bezwaarlijk is voor de instellingen: omdat er een mogelijke verschuiving optreedt in verstrekking van de financiële middelen aan de student van lening naar gift, kunnen minder studenten uit het fonds ondersteund worden.

De leden van de PvdA-fractie hadden, behalve tegen de datum van 15 september 1987, grote bezwaren tegen een onbeperkt terugwerkende kracht met betrekking tot reeds in het hoger onderwijs verbruikte inschrijvingsduur, omdat dit hun inziens in vele gevallen voor studenten onaanvaardbare gevolgen heeft. Deze leden zouden het op prijs stellen nog eens beargumenteerd te zien waarom de regering een dergelijke inbreuk op de gewekte verwachtingen gerechtigd acht. Deze bezwaren werden eveneens naar voren gebracht door de leden van de fracties van SGP, PPR en RPF.

De ondergetekenden zijn van mening dat bedoelde groep studenten reeds in het verleden tegen een sterk gereduceerde prijs heeft geprofiteerd van door de gemeenschap verstrekte voorzieningen op het gebied van het hoger onderwijs. Het komt dan ook rechtvaardig voor dat deze groep voortaan niet meer rechten ontvangt dan de huidige studentengeneratie. In verband met gewekte verwachtingen is wel een overgangsmaatregel getroffen ten behoeve van degenen die na afgestudeerd te zijn in de afgelopen jaren in het andere subsysteem met een tweede studie zijn begonnen. Zij krijgen vier jaar inschrijvingsrecht als student om de tweede studie te voltooien.

De leden van de CDA-fractie stemden in met met de verrekening van de eerdere inschrijvingen als student in het hoger onderwijs, ongeacht het moment van inschrijving. Zij vroegen naar de opleidingen die als hoger onderwijs moeten worden aangeduid. Ook de leden van de fractie van D'66 vroegen naar de ministeriële regeling en zouden het op prijsstellen indien een ontwerp hiervan bij de memorie van antwoord zou worden gevoegd. De leden van de fractie van de VVD hadden grote moeite met het meerekenen van de gebruikte studieduur in de periode vóór 1982 respectievelijk 1986. Zij wezen op de aan de regeling verbonden bureaucratische rompslomp en de extra bestuurlijke last ervan. Op dit laatste gevaar werd ook gewezen door de leden van de fractie van de PPR. De leden van de fractie van de SGP vroegen zich af of de regeling niet onhanteerbaar is, als criteria van rechtvaardigheid en billijkheid worden aangehouden.

De ondergetekenden onderkennen de door genoemde fracties gesignaleerde problemen. Deze vragen om extra zorgvuldigheid bij de voorbereiding van de regeling, waarbij wordt vastgesteld van welke opleidingen de duur van inschrijving in beschouwing dient te worden genomen bij het bepalen van de nog openstaande inschrijvingsduur. Een niet onbelangrijk probleem hierbij vormt onder meer de vaststelling van de door de overheid in het verleden bekostigde opleidingen die met het hoger beroepsonderwijs dienen te worden gelijkgesteld. Voorts wordt onderzocht op welke wijze de bestuurslast voor de instellingen en de fraudegevoeligheid zoveel mogelijk kunnen worden ingeperkt. De ontwerp regeling zal voor 31 mei gereed zijn.

Advisering en Overleg

Het voorliggende voorstel van wet verschilt in belangrijke mate van het concept-voorstel dat op 6 oktober 1987 voor advies aan de Onderwijsraad en voor commentaar aan de instellingen voor hoger onderwijs is voorgelegd.

De leden van de fractie van de PvdA vroegen om een nadere uiteenzetting over de wijze van overleg met de instellingen van hoger onderwijs.

In november 1987 hebben de instellingen hun commentaar ingebracht in de Hoger Onderwijs Kamer. Naar aanleiding van dit commentaar is een kleine werkgroep geformeerd, bestaande uit bestuursleden en medewerkers van VSNU en HBO-Raad, en ambtenaren van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, om – binnen de budgettaire randvoorwaarden – aan de bezwaren van de instellingen tegemoet te komen. Nadat leden van de werkgroep verschillende malen overleg hadden gepleegd, heeft de werkgroep eind november een voorstel geformuleerd. Dit voorstel is door de ondergetekenden overgenomen en verwerkt in het voorliggende voorstel van wet. De HBO-Raad reageerde positief op de voorgestelde wijzigingen. Van de zijde van de universiteiten stemden 10 van de 14 instellingen in met het voorstel. Deze 10 universiteiten hadden de volgende kanttekeningen bij het voorstel:

- de in het wetsvoorstel genoemde ingangsdatum 15 september 1987 dient te vervallen; als ijkpunt zou het moment moeten dienen waarop de wet in werking treedt.
- voor bepaalde categorieën studenten moeten voorzieningen centraal in de wet studiefinanciering geregeld blijven; de universiteiten zijn bereid zolang de moeilijkheden bij de centrale directie studiefinanciering voortduren, tegemoetkomingen aan deze studenten decentraal te verschaffen.

De wijzigingen ten aanzien van het concept-voorstel zijn weergegeven op de blz. 5 en 6 van de memorie van toelichting van het wetsvoorstel.

De leden van de CDA-fractie beschouwden deze wijzigingen in het algemeen als een verbetering. Zij vroegen echter het oordeel van de

bewindsman over de positie van de medewetgever voor het geval het overleg met betrokkenen tot volledige overeenstemming leidt, nog voordat de Tweede Kamer een oordeel over het wetsvoorstel schriftelijk en mondeling heeft kenbaar gemaakt.

Naar de mening van de ondergetekenden is de positie van de medewetgever in het geheel niet in het geding. Het concept-wetsvoorstel is voor commentaar aan de instellingen voor hoger onderwijs gezonden, wat geen ongebruikelijke procedure is. Het overleg-forum voor de instellingen en de minister van Onderwijs en Wetenschappen is de Hoger Onderwijs Kamer, waar de instellingen hun commentaar hebben ingebracht. Vanzelfsprekend houdt een bewindspersoon bij het formuleren van de definitieve voorstellen rekening met het commentaar. Het gaat erom, als er financiële of andere beperkingen zijn, dat men gezamenlijk, ook met degenen die in het onderwijs werkzaam zijn, tot een verantwoorde invulling komt. Dit doet echter aan de positie van de Tweede Kamer niets af. De ondergetekenden hebben weliswaar de voorstellen van de werkgroep overgenomen, maar daarmee geenszins de Tweede Kamer voor een voldongen feit geplaatst. De medewetgever zal zich zonder enige beperking over het wetsvoorstel dienen uit te spreken.

De VSNU heeft in een brief van 29 maart 1988 te kennen gegeven het wetsvoorstel af te wijzen. Naar aanleiding van vragen van leden van de fracties van de PvdA, het CDA en de SGP wordt kort ingegaan op deze brief.

De VSNU meent dat het wetsvoorstel in de gepresenteerde vorm moet worden afgewezen om de volgende redenen:

- de wet behoort een aantal objectiveerbare criteria te bevatten op grond waarvan in gevallen van overmacht of persoonlijke omstandigheden verlenging van inschrijvingsduur mogelijk blijft;
- de datum van 15 september 1987 als bepalend tijdstip voor het nog gebruik kunnen maken van eerder op grond van vigerende wetgeving verleende rechten op verlenging van inschrijvingsduur wordt als een onaanvaardbare aantasting van de rechtszekerheid van de thans in het hoger onderwijs studerende beschouwd;
- de thans in het w.o. studerende h.b.o.-abituriënten dienen nog tenminste één jaar als student te kunnen worden ingeschreven;
- in meerdere sectoren zal op programmatische gronden blijken dat voor abiturienten van het h.b.o. een periode van twee jaar in het w.o. ontoereikend zal zijn om de doctoraalfase in het w.o. met succes te kunnen afronden;
- het is onjuist dat in de sfeer van de bekostiging van de universiteiten geen acht wordt geslagen op de door extraneï met goed gevolg afgelegde examens;
- de invoering zal bij de instellingen van hoger onderwijs en bij de centrale overheid op zo'n korte termijn tot welhaast onoverkomelijke administratieve problemen leiden;
- als gevolg van de voorstellen tot bezuiniging op de studiefinanciering van studenten in het hoger onderwijs kan het beroep dat in de komende jaren op het auditorenfonds zal worden gedaan op dit moment niet worden gemeten;
- er is sprake van buitelandse wetgeving, aan de ene kant zijn er nog studenten «ouder stijl» aanwezig, aan de andere kant wordt de invoering van een voucherstelsel overwogen.

De volgende reactie kan op deze brief worden gegeven:

- objectiveerbare factoren behoeven niet te worden vastgelegd, instellingen zelf zijn vrij om criteria t.a.v. auditoren toe te passen; voor verdere opmerkingen wordt verwezen naar de memorie van toelichting en de paragraaf «inschrijvingsduur» van deze memorie van antwoord;

- de datum van 15 september is reeds eerder door de universiteiten afgewezen; de ondergetekenden hebben hun argumentatie voor handhaven van deze datum gegeven in de memorie van toelichting;
- in het concept-voorstel was aan alle huidige h.b.o.-abituriënten in het w.o. één jaar inschrijvingsduur als student gegeven; dit is op verzoek van de instellingen gewijzigd in vier jaar totaal voor de huidige w.o.-studenten met een h.b.o.-diploma; hiermee is het concept-voorstel vervallen;
- de instellingen hebben in eerste instantie niet afwijzend gereageerd op de twee-jarige programma's, waartoe reeds in de voorstellen van de werkgroep een oproep werd gedaan; als deze programma's nu niet haalbaar blijken, hebben de instellingen de mogelijkheid om «auditoren» in deze programma's financieel te steunen;
- de extraneus die niet voorzien was in het concept-voorstel, is op aandrang van de instellingen in het wetsvoorstel gehandhaafd; hierbij was niet overeengekomen dat extranei zouden meetellen in het rendement, omdat ook degenen die geen onderwijs aan de instelling hebben gevolgd maar (bijvoorbeeld via een instelling van schriftelijk onderwijs) aan de examens kunnen deelnemen;
- de invoering is reeds lang voorzien en de centrale overheid is bereid te bezien of de administratieve procedures zo eenvoudig mogelijk gehouden kunnen worden, bijvoorbeeld door het verschaffen van standaard-formulieren;
- het beroep dat in de toekomst op het auditorenfonds gedaan kan worden is nooit te voorzien, met of zonder wijzigingen van het studiefinancieringsstelsel;
- door de VSNU zo genoemde «buitelende wetgeving» zal blijven bestaan omdat in het hoger onderwijs nu eenmaal sprake is van naast elkaar bestaande oude en nieuwe systemen van regelgeving.

In antwoord op een desbetreffende vraag van de leden van de CDA-fractie is, naar de mening van de ondergetekenden, de betekenis van het overleg naar aanleiding van onderhavige VSNU-brief niet verminderd. De uitkomsten van het overleg zijn aan de ondergetekenden kenbaar gemaakt; zij hebben deze uitkomsten beoordeeld en vervolgens overgenomen. Het staat echter uiteraard de partners vrij om aantekeningen bij de uitkomsten te maken – wat ook door de universiteiten is gedaan – of van mening te zijn dat omstandigheden zodanig wijzigen dat de oorspronkelijke uitkomsten gewijzigd dienen te worden. Uit het hierboven gegeven commentaar op de brief moge duidelijk zijn geworden, dat de ondergetekenden niet van mening zijn dat veranderde omstandigheden tot wijziging van de voorstellen aanleiding geven. De gewijzigde opvatting van de VSNU heeft de ondergetekenden dan ook zeer verbaasd.

De leden van de fractie van het CDA vroegen voorts om een verklaring van het verschil in opstelling tussen HBO-Raad en VSNU. Hoewel in eerste instantie aan de VSNU en de HBO-Raad deze verklaring gevraagd zou moeten worden, willen de ondergetekenden hierover hun visie geven. De hogescholen hebben een verhoging van het collegegeld voor voltijds en deeltijds geaccepteerd onder voorwaarde dat het voorzieningenniveau meer wordt gelijkgetrokken met dat van de universiteiten; dit laatste is ook in het wetsvoorstel vervat. Voor de universiteiten blijft het collegegeld voor het voltijds onderwijs gelijk, en daalt het collegegeld voor het deeltijds onderwijs. In dit opzicht maakt voor de universiteiten het wetsvoorstel weinig uit, en verliezen zij dus weinig bij het niet doorgaan van het wetsvoorstel. Bovendien doet, bij vierjarige opleidingen zowel in het h.b.o. als in het w.o., de overschrijding van de zesjarige inschrijvingsduur, en dus het verschijnsel van de auditoren, zich in het h.b.o. veel minder voor dan in het w.o. De universiteiten zien zich daarom nu vooral geconfronteerd met hun verantwoordelijkheid ten aanzien van een studieprogrammering, die tot minder overschrijding van de inschrijvingsduur leidt.

De HBO-Raad stelt zich bovendien verder op het standpunt dat doorstroming van de 1e fase van het h.b.o. naar de 2e fase van het w.o. belangrijker is dan de doorstroming naar de 1e fase van het w.o. Deze opvatting moet ook worden gezien tegen de achtergrond van het ene gedifferentieerde stelsel van hoger onderwijs met gelijkwaardige systemen.

De leden van de CDA-fractie vroegen in dit verband ook naar de consequenties voor de uitvoering van de uitzonderingsregelingen voor de auditoren. Zoals hierboven reeds is vermeld, achten de universiteiten het een taak van de centrale overheid om via studiefinanciering voorzieningen te treffen voor deze categorie ingeschrevenen, maar hebben zij zich bij brief van eind november 1987 bereid verklaard deze voorzieningen decentraal te verschaffen. De VSNU heeft, zoals eerder is vermeld, een werkgroep ingesteld om deze voorzieningen te concretiseren. Er bestaat dan ook een vertrouwen dat de voorzieningen voor auditoren daadwerkelijk en op tijd getroffen zullen worden.

Deeltijds onderwijs en Open Universiteit

Wat dit onderwerp betreft vatten de ondergetekenden de voornemens nog eens als volgt samen.

Inschrijvingsduur en onderwijsretributies van voltijds onderwijs, deeltijds onderwijs en de Open Universiteit worden in het voorliggende wetsvoorstel aan elkaar gerelateerd.

Zes jaar volgen van voltijds onderwijs wordt gelijk gesteld aan negen jaar volgen van deeltijds onderwijs of 54 modulen aan de Open Universiteit. De onderwijsretributie van het deeltijds onderwijs is dan ongeveer twee-derde van de retributie voor het voltijds onderwijs per jaar, en een moduul aan de Open Universiteit kost één-zesde van het collegegeld voor het deeltijds onderwijs.

Het collegegeld voor het deeltijds hoger onderwijs zal worden geharmoniseerd op f 1200. Leden van de fractie van de SGP vonden dit terecht, maar vroegen of deeltijdse studenten in het w.o. moeten wachten tot de gefaseerde afbouw van het collegegeld is afgerond. Dit is inderdaad het geval: evenals de opbouw geschiedt ook de «afbouw» van het collegegeld in drie gelijke stappen.

Voor de meeste deeltijdse studies in het h.b.o. wordt het collegegeld verhoogd van f 700 naar f 1200, een stijging van 70%; voor sommige studies kan inderdaad de verhoging een verdubbeling betekenen. De verhoging van het deeltijds tarief is echter logisch, omdat ook het voltijdse h.b.o. tarief wordt verhoogd. Door deze verhoging is voor de gehele studie de deeltijdse student ongeveer hetzelfde bedrag kwijt als een voltijdse student, wanneer men er van uitgaat dat de deeltijdse student zijn volledige 9 jaar inschrijving verbruikt, evenals de voltijdse student de 6 jaar (zoals is uiteengezet in de paragraaf «harmonisatie» van onderhavige memorie van antwoord). De cursusduur voor een deeltijdse studie is echter niet altijd 1½ maal die van een voltijdse studie (bijv. bij de sociale academie, waar voltijds en deeltijds een gelijke cursusduur hebben), zodat in vele gevallen het diploma voor de deeltijdse student goedkoper is.

De leden van de CDA-fractie vroegen voorts naar de «omrekeningsfactor» van anderhalf voor het deeltijdse onderwijs en het kleiner gebruik van de voorzieningen door de deeltijdse studenten.

De omrekeningsfactor van anderhalf wordt ook gebruikt in de bekostiging van het hoger beroepsonderwijs. De bekostiging van het hoger beroepsonderwijs is gebaseerd o.a. op het aantal ingeschrevenen per jaar (in tegenstelling tot het wetenschappelijk onderwijs waar de bekostiging o.a.

is gebaseerd op de eerstejaars), en door middel van de omrekeningsfactor worden de deeltijdse studenten geconverteerd naar voltijdse studenten. De omrekeningsfactor is 2/3, wat impliceert dat een deeltijdse student anderhalf maal zo lang studeert als een voltijdse student. Vandaar de maximale inschrijvingsduur van 9 jaar voor een deeltijdse student. Gedurende de studie maakt de student minder gebruik van voorzieningen. Normatief wordt aangenomen dat dit 67% is, zodat deeltijdse studenten gedurende 9 jaar evenveel gebruik maken van voorzieningen als voltijdse studenten over een periode van zes jaar.

De leden van de CDA-fractie vroegen naar de financiële consequenties van een verlaging van het collegegeld voor deeltijdse studenten in verband met het geringer gebruik van voorzieningen. Het collegegeld is, in vergelijking met het concept-voorstel, met 400 per student per jaar verlaagd. Een grotere verlaging zou resulteren in een tekort van ongeveer f 5 miljoen per jaar per f 100 verlaging per student.

In antwoord op een vraag van de leden van de fractie van de SGP menen de ondergetekenden, dat voor het MO, NGOLB en dergelijke geen uitzondering moet worden gemaakt in verband met het collegegeld. De vraag van de leden van genoemde fractie of met collegegeldmaatregelen niet gewacht moet worden op de introductie van het vouchersysteem, moet ontkennend worden beantwoord.

Het vouchersysteem is momenteel volop in discussie en zal voorshands niet in de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek worden opgenomen. Wel zijn de collegegeldmaatregelen voor het deeltijds onderwijs zo veel mogelijk in lijn met de verwachte uitkomst van de discussie over het vouchersysteem, zonder hierop vooruit te lopen.

De leden van de fractie van de SGP vroegen of de studie aan de Open Universiteit de facto duurder is dan aan het wetenschappelijk onderwijs.

Onder de vigerende wetgeving is de moduleprijs van de Open Universiteit f 230 gekoppeld aan de hoogte van het voltijd collegegeld van wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs. In het voorliggende wetsvoorstel wordt de moduleprijs gerelateerd aan het collegegeld voor het deeltijd onderwijs. Daarbij worden 54 modules (een volledige hogere opleiding aan de OU) gelijkgesteld aan 9 jaar deeltijd onderwijs. De moduleprijs wordt dus $1/6$ van één jaar collegegeld voor het deeltijd onderwijs ($1/6 \times f 1200 = f 200$). De studiekosten voor een volledige OU-opleiding zijn dus gelijk aan de kosten voor een deeltijdsopleiding, bij volledig gebruik van de inschrijvingsduur.

De leden van de fractie van de VVD vroegen om een nadere onderbouwing van de reactie van eerste ondergetekende op de opmerking van de Raad van State dat de invoering van een beperkte inschrijvingsduur duidelijk in strijd is met het principiële uitgangspunt van de regeling van de Open Universiteit in het kader waarvan de student op grond van vrije toelating en vrije samenstelling van studieprogramma in een zelfgekozen studietempo van het onderwijs gebruik kan maken. De leden van de PPR-fractie waren eveneens met de Raad van State van mening dat het principe van de permanente educatie hier geschaad zal worden.

Naar de mening van de ondergetekenden wordt het genoemde uitgangspunt en de verschillende elementen daarvan door het onderhavige wetsvoorstel onverlet gelaten. In beginsel is een ieder – ongeacht zijn vooropleiding – gerechtigd aan de Open Universiteit tot een maximum van 54 modules tegen het laagste moduultarief onderwijs te volgen. Op dat maximum wordt in mindering gebracht de in modules omgerekende inschrijvingsduur, die in verband met inschrijving van een andere instelling van hoger onderwijs reeds is verbruikt. Bij het in eigen tempo volgen van het onderwijs aan de Open Universiteit kan het gaan om het doorlopen

van een – aan een h.b.o.- of w.o.-studierichting gelijkwaardig – diploma-programma tot en met het volgen van één of meer losse cursussen. Hiermee wordt de doelstelling terzake van het tweede weg onderwijs wat de initiële opleiding in het hoger onderwijs betreft volledig gehonoreerd.

Daarna – dat wil zeggen na het verbruik van 54 modules – blijft het mogelijk om tegen een op dat van het deeltijdse hoger onderwijs afgestemde oplopende tariefstelling een tweede studie (diplomaprogramma) dan wel aanvullende cursussen te volgen. Door deze voorziening wordt aan de permanente educatie bijgedragen in een vorm die enigszins valt te vergelijken met het post hoger onderwijs. Ook daar is sprake van een tariefstelling die mede vanwege het wegvallen van de bekostiging door de overheid aanmerkelijk hoger ligt dan die geldt voor het initiële hoger onderwijs.

De leden van de fractie van D'66 achtten het wetsvoorstel eveneens in strijd met de bedoelingen van de Wet op de Open Universiteit terzake van het tweede weg onderwijs. Daarbij vroegen zij zich af hoe het wetsvoorstel wordt gezien in het licht van het her- en bijscholingsbeleid van het kabinet. Voorts wilden deze leden er de aandacht op vestigen dat in het voorliggende wetsvoorstel geen rekening is gehouden met de marge tussen cursusduur en inschrijvingsduur. Tenslotte misten zij een overgangsbepaling voor studenten die thans een opleiding aan de OU volgen.

Voor een reactie op de opmerking over het tweede weg onderwijs kan worden verwezen naar die op de desbetreffende vraag van de VVD-fractie. Wat betreft de vraag over de mate van consistentie van dit wetsvoorstel met het her- en bijscholingsbeleid van het kabinet kan worden opgemerkt dat dit beleid niet in eerste instantie is gericht op ingrepen in de tariefstellingen in het onderwijs, maar op andere manieren waarop de her- en bijscholing kan worden gestimuleerd.

De ondergetekenden hebben veel begrip voor de constatering dat het in de opzet van dit wetsvoorstel bij een studie aan de Open Universiteit ontbreekt aan een – wel bij de studierichtingen in het h.b.o. en w.o. bestaande – marge tussen cursusduur en totale inschrijvingsduur. Een OU-student heeft in deze opzet niet de mogelijkheid van het volgen van extra vakken, zoals de snelle student in het h.b.o. en het w.o. die wel heeft. Daar staat tegenover dat de marge van de OU-student die toch zijn eigen tempo kan bepalen ruimer is dan die van de langzame student in het h.b.o. en w.o. In verband hiermee en uit budgettaire overwegingen wordt vooralsnog vastgehouden aan het huidige voorstel.

In het wetsvoorstel is niet voorzien in overgangsrecht ten behoeve van studenten aan de Open Universiteit die studeren in het kader van verticale doorstroming en die hun inschrijvingsduur h.o. hebben verbruikt. Een verlaging van het moduletarief in vergelijking met het concept-voorstel voor degene die reeds zijn inschrijvingsduur heeft verbruikt, heeft de financiële belemmering voor deze gevallen verminderd. Bovendien stuit een dergelijke overgangsregeling op technische moeilijkheden. In verband met het eerder genoemde uitgangspunt kan bij een OU-student niet zoals in het h.b.o. en het w.o. vooraf worden vastgesteld of kan worden gesproken van verticale doorstroming. Dit kan hooguit achteraf worden vastgesteld wanneer de student met goed gevolg het diploma-programma heeft doorlopen.

De leden van de fractie van de VVD vroegen aandacht voor de positie van de deeltijdse studenten en de Open Universiteit. Gezien de moeilijke omstandigheden waaronder zij studeren – veelal naast een betrekking – en hun vaak sterke motivatie zouden de deeltijdse studenten voor hun inspanningen eerder beloond moeten worden dan dat zij in een vergelijkbare positie worden gezet met voltijds-studerenden. Met hun bepaald niet eenvoudige omstandigheden zou rekening moeten worden gehouden bij

de nog vast te stellen wijzigingen van de inhoud van hoofdstuk IV van de Wet op de Studiefinanciering.

De ondergetekenden tekenen hierbij aan dat voor de uitvoering van dit voorstel de financiële middelen ontbreken.

Doorstroming tussen de subsystemen w.o. en h.b.o.

De leden van de fracties van de PvdA en de VVD vroegen zich af wat de visie van de regering is ten aanzien van de doorstroming tussen h.b.o. en w.o., mede met het oog op de voorgestelde korte doorstroomprogramma's.

Naar de mening van de ondergetekenden is die visie in de afgelopen jaren bij diverse gelegenheden zichtbaar geworden.

Met name kan daarbij worden gewezen op de kamerstukken behorende bij het voorstel van Wet horizontale doorstroming h.b.o.-w.o. (1984/1985; 1985/1986, 19050). De ondergetekenden hebben zich daarbij uitdrukkelijk voorstander getoond van een vroegtijdige doorstroming in de aanvangsjaren en een inperking van de doorstroming in de latere jaren of na het doorlopen hebben van de studie.

Als bij genoemde leden enige onduidelijkheid over de visie van de regering bestaat, zou dat wellicht het gevolg kunnen zijn van het feit dat de mogelijkheden van doorstroming in dit wetsvoorstel ten opzichte van die in het concept-wetsvoorstel zijn verruimd. Met deze verruiming – twee in plaats van één extra jaar inschrijvingsduur – is beoogd tegemoet te komen aan de bezwaren die tegen de vergaande indamming volgens het concept-wetsvoorstel naar voren zijn gebracht.

De ondergetekenden zouden dan ook de constatering door het lid van de RPF-fractie, dat zij de verticale doorstroming altijd hebben gewild, enigszins willen relativeren. Die constatering suggereert namelijk een opvatting dat verticale doorstroming in feite dient te worden aangemoedigd. Het gaat er echter om dat ook degenen die – ondanks de hun in de propedeutische fase gegeven mogelijkheid van koerscorrectie – het gevoel hebben de voor hen meest geëigende opleidingsweg misgelopen te zijn, in staat moeten worden gesteld deze weg alsnog in te slaan. Ondergetekenden merken hierbij op dat de term verticale doorstroming bij twee gelijkwaardige subsystemen, eigenlijk een *contradictio in terminis* is.

De leden van de fracties van het CDA, de PvdA, de VVD en D'66 merkten op dat er bij hen grote vraagtekens bestaan met betrekking tot de tweejarige doorstromingsprogramma's voor gediplomeerden h.b.o. in het w.o. en omgekeerd. De leden van de fractie van het CDA vroegen of een goede aansluiting tussen onderwijsprogramma's van h.b.o. en w.o. is gegarandeerd. Is het reëel, zo vroegen de leden van de fractie van de PvdA en D'66 te veronderstellen dat dergelijke doorstromingsprogramma's door de instellingen op zo korte termijn kunnen worden ontwikkeld? Behouden de onderscheiden delen van w.o. en h.b.o. wel hun eigen wezenskenmerken, zo vroegen de leden van de fractie van de VVD. De leden van de fractie van de SGP vroegen in dit verband of door de bewindslieden de inhoudelijke en organisatorische problemen van korte programma's voor verticale doorstromers voldoende onder ogen waren gezien. Ook het lid van de RPF-fractie verzocht om mededelingen over korte programma's.

De ondergetekenden herinneren er aan, dat één van de wijzigingsvoorstellen van de werkgroep was om alle afgestudeerde hbo-ers, onafhankelijk van de reeds verbruikte inschrijvingsduur, een aanvulling van hun inschrijvingsduur te geven tot twee jaar voor het volgen van een w.o.-studie. Op de instellingen werd een dringend beroep gedaan om korte doorstroomprogramma's voor h.b.o.-afgestudeerden samen te stellen. Deze program-

ma's zouden moeten worden samengesteld uit bestaande programma's door middel van het verlenen van algehele vrijstellingen voor bepaalde onderdelen voor h.b.o.-ers met een bepaald diploma.

Het gaat hierbij bovendien niet om een geheel nieuwe ontwikkeling: de universiteiten hebben in de loop der tijd reeds met een groot aantal doorstromers te maken gehad. Daarbij hebben de betrokken faculteiten echter nog niet voor het probleem gestaan dat het onderwijs- en examenprogramma binnen een werkelijk tot twee jaar gelimiteerde inschrijvingsduur zou dienen te worden doorlopen. Het huidige bekostigingssysteem en de belangen van de betrokken studenten hebben tot nog toe onvoldoende stimulans gevormd tot een nauw aansluitende onderwijsprogrammering en adequaat vrijstellingenbeleid. De beschikbaarstelling van slechts twee aanvullende inschrijvingsjaren zal de instellingen meer stimuleren om de betrokken studenten tegemoet te komen door een daarbinnen passende onderwijs- en examenregeling.

De door zowel de leden van de fractie van de PvdA als die van de PPR gestelde vraag of het bij het ontwikkelen van korte programma's speciaal gaat om aansluiting op verwante studierichtingen kan in grote lijnen bevestigend worden geantwoord. Het is dan ook niet zo, dit in antwoord op een vraag van de leden van de fracties van D'66 en de PPR, dat er voor alle studierichtingen tweejarige programma's mogelijk zijn. Aard, inhoud en eindtermen van een bepaalde studierichting zouden immers in het geding komen, wanneer het programma hiervan door een afgestudeerde van een niet verwante studierichting in principe in de helft van de tijd zou moeten kunnen worden doorlopen. Dat neemt niet weg dat ook bij doorstroming vanuit een niet verwante studierichting zoveel mogelijk rekening zou kunnen worden gehouden met de aldaar opgedane kennis en kundigheden.

Bij doorstroming tussen verwante studierichtingen gaat het in belangrijke mate om accentverschillen die deels het gevolg zijn van het eigen karakter en de eigen doelstellingen – ofwel de door de leden van de VVD-fractie aangeduide wezenskenmerken – van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs, deels verband houden met eigen dimensies in verband met de voorbereiding op specifieke functies en beroepen. Het is daarom aannemelijk dat er bij verwante studierichtingen in die mate sprake is van overlap van studiestof dan wel van compenserende elementen uit de reeds gevolgde opleiding, dat op basis daarvan de specifieke vorming in het kader van de tweede studierichting in twee jaren kan worden volbracht. Daarbij dient te worden aangetekend dat het bij verticale doorstroming gaat om studenten die zich in het algemeen de nodige studievaardigheden hebben eigen gemaakt en die meestal extra zijn gemotiveerd als zij de tweede studie gaan volgen.

Alles bijeen genomen zijn de ondergetekenden ervan overtuigd dat degene met een behaald h.b.o.-diploma die zich voor betrokken verwante studierichting inschrijft niet behoeft onder te doen voor de student die daarin reeds twee jaar onderwijs heeft doorlopen.

De leden van de fractie van de VVD vroegen of de student – zo nodig in rechte – het ontwikkelen en aanbieden van korte programma's kan afdwingen. Genoemde leden meenden met de Raad van State dat de overheid een eigen verantwoordelijkheid had en dat de overheid niet lijdelijk kan toezien hoe een en ander zich zou gaan ontwikkelen tegen de achtergrond van een zwakke rechtspositie van de student. Zij wezen in dit kader ook nog op de brief van het Bestuurlijk Overlegorgaan HAO/LU aan de minister van Landbouw en Visserij d.d. 17 maart 1987, waarin wordt gesteld dat de huidige wetgeving onvoldoende mogelijkheden biedt om doorstroomprogramma's te realiseren, en waarin onder meer wordt gepleit voor een actief overheidsoptreden en voor aanvulling van de WWO, waardoor faculteiten tot het aanbieden van korte programma's

kunnen worden gedwongen. De leden van de fracties van D'66 en GPV vroegen zich eveneens af of in de bestaande wetten een aantal beletselen weggenomen dan wel wettelijke voorzieningen dienen te worden getroffen, die het instellen van korte programma's kunnen bevorderen.

De ondergetekenden hebben begrip voor de mening van genoemde fracties dat in dit geval teveel aan de eigen verantwoordelijkheid van de instellingen wordt overgelaten. De opnemings van collectieve vrijstellingsregelingen ten behoeve van h.b.o.-abituriënten kan door het bestuur van de universiteit worden bevorderd door middel van de, door het bestuur te geven richtlijnen, voor de organisatie en coördinatie van het onderwijs (artikel 61, eerste lid, WWO). Anderzijds bevatten de wettelijke regelingen geen zodanige beletselen om aan doorstromers tegemoet te komen dat deze nopen tot aanpassingen van de verschillende wetten, waarmee wordt vooruitgelopen op het in de loop van dit jaar in te dienen voorstel van Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

De leden van de CDA-fractie waren van mening dat afgestudeerden van het h.b.o., die geen of slechts een deel van de extra inschrijvingsduur hadden verbruikt die ruimte bij verticale doorstroming zouden moeten behouden. Zij vroegen of daartoe na verticale doorstroming een periode van in totaal acht jaar kan worden gewaarborgd, ook de leden van de VVD-fractie achtten een dergelijke voorziening gewenst met name voor degenen die korter dan vier jaar hebben gestudeerd. Het lid van de fractie van het GPV had bedenkingen tegen de voorziening dat een ieder, die na het h.b.o. in het w.o. de opleiding wil vervolgen, maximaal twee jaar inschrijvingsduur krijgt, ongeacht of men bij de eerste studie de totale inschrijvingsduur heeft verbruikt of niet. Het genoemde lid vroeg of het niet redelijk zou zijn en ook passend binnen het systeem van deze wet degenen die tijdens de h.b.o.-studie slechts vier of vijf van de zes inschrijvingsjaren hebben opgebruikt, een maximale inschrijvingsduur van drie resp. 2,5 inschrijvingsjaren toe te kennen.

De door genoemde fracties gesuggereerde mogelijkheden hebben de ondergetekenden inderdaad wel overwogen. Als argumenten voor een dergelijke voorziening zien zij niet alleen de door genoemde leden beoogde billijkheid, maar ook de premiëring van de snelle student. Daar staat tegenover dat een instroom van studenten met extra inschrijvingsduur de druk tot verzwaring van deze korte programma's kan vergroten. Bovendien zal degene die snel in de eerste studierichting is afgestudeerd veelal naar verhouding minder behoefte hebben aan extra inschrijvingsduur boven de twee jaar voor het vervolgens doorlopen van een kort programma.

Wat betreft de afgestudeerden h.b.o.-ers die korter dan vier jaar over hun studie hebben gedaan kan worden opgemerkt dat zij die overgehouden tijd wel kunnen toevoegen aan hun inschrijvingsduur als student in het wetenschappelijk onderwijs.

De leden van de fractie van het CDA merkten op dat de totale inschrijvingsduur van acht jaar alleen dan toereikend zal zijn, wanneer een goede aansluiting van de onderwijsprogramma's is gerealiseerd. Is dat gewaarborgd, aldus vroegen deze leden, die een verdere verruiming van de totale inschrijvingsduur tot negen jaar niet bij voorbaat wilden uitsluiten. De leden van de fractie van D'66 waren van mening dat een driejarige inschrijvingsduur voor een tweejarige opleiding gerechtvaardigd is.

Hoewel een goede aansluiting van de onderwijsprogramma's een noodzakelijke voorwaarde is voor het met goed gevolg binnen twee jaar kunnen doorlopen van het korte programma, kan deze op grond van de gewenste terughoudendheid moeilijk door de overheid worden gewaarborgd. Een verruiming van de inschrijvingsduur naar drie jaar in gevallen dat een kort programma meer dan twee studiejaren zou vergen, wijzen de ondergetekenden van de hand. In dat geval zou in vele studierichtingen bij het opzetten van korte programma's een opwaartse druk worden ontketend.

Het lid van de RPF-fractie vroeg nog naar de toekomst van de leerweg van PABO of Sociale Academie naar theologie opleiding.

Waar voor de studierichting der godgeleerdheid inclusief de opleiding voor het kerkelijk ambt een uitzondering is gemaakt door daaraan 8,5 jaar inschrijvingsduur toe te kennen, zien de ondergetekenden weinig mogelijkheden om in een kort tweejarig programma een aanvullende theologie-opleiding ten behoeve van afgestudeerden in bedoelde h.b.o.-studierichtingen te comprimeren. Evenmin zijn zij er voorstanders van een op zijn minst evenredige verlenging van de aanvullende inschrijvingsduur toe te passen. Hier lijkt het meest aangewezen dat gebruik wordt gemaakt van de horizontale doorstromingsmogelijkheid.

Categorieën ingeschrevenen

Het wetsvoorstel onderscheidt drie categorieën van ingeschrevenen: studenten, auditoren en extraneï.

Een punt van discussie blijft volgens de leden van de CDA-fractie of voor een deel van de auditoren een alternatieve studiefinanciering door de instellingen moet worden geregeld, en zo ja, of de criteria in de wet moeten worden vastgelegd of geheel aan de instellingen moeten worden overgelaten. Deze leden vroegen voorts in hoeverre en in welke mate verschillen tussen instellingen toelaatbaar zijn. Ook de leden van de D'66-fractie vroegen zich af waarom er ten aanzien van het auditorenfonds geen uniforme regeling mogelijk is, en wezen daarbij op het gevaar van rechtsongelijkheid en op de mogelijkheid van aansluiting bij het oude stelsel van rijksstudietoelagen voor studenten.

De ondergetekenden hebben de bevoegdheid om degene te hulp te komen, die door bijzondere omstandigheden niet in staat is gebleken binnen de inschrijvingsduur de studie af te ronden en daardoor in financiële problemen komt, aan de instellingen overgedragen omdat deze de verschillende gevallen beter dan de centrale overheid kunnen beoordelen. Bij de toedeling van deze bevoegdheid past het – mede in het licht van meer afstandelijke sturing door de overheid – voor die overheid minder om toch met een centrale regeling te komen. Wel dient te worden erkend dat het afzien van een centrale regeling tot verschillen in toewijzingsbeleid en daarmee tot een zekere rechtsongelijkheid tussen de instellingen kan leiden. Het verheugt de ondergetekenden dan ook dat de instellingen hun verantwoordelijkheid in dezen goed voor ogen hebben en zijn overgegaan tot de vorming van een werkgroep die ondermeer de onderlinge afstemming van de regelingen inzake de auditoren beziet. Overigens is elders in deze memorie vastgesteld dat ook bij een centrale regeling van de verlengingen tussen de instellingen zich verschillen in toepassing blijken voor te doen.

Wat betreft de vraag van de CDA-fractie over vergroting van de werfkracht van de instellingen door soepele regelingen – met name bij een afnemend studentenaantal – merken de ondergetekenden op dat zij tegen een zekere concurrentie in dit opzicht geen bezwaar hebben, mits die niet ten nadele van de uitvoering van de taken van de instelling gaat. Overigens wordt de werfkracht van de instelling beperkt, omdat de financiële ondersteuning uitsluitend gegeven kan worden aan auditoren, die voordien als student aan de instelling waren ingeschreven.

Het lid van de RPF-fractie vroeg hoeveel studenten naar verwachting in aanmerking komen voor het auditorschap, maar desondanks hun studie niet geheel kunnen afronden wegens ontoereikende financiële middelen.

Dit aantal valt thans moeilijk te schatten, omdat de wijze van financiële ondersteuning nog door de instellingen wordt onderzocht. Komt het accent bij de financiële ondersteuning te liggen op door de instellingen gegarandeerde leningen, dan zal er sprake zijn van een grotere spreiding

van toewijzingen dan – bijvoorbeeld in het andere uiterste – bij ruime à fonds perdu verstrekkingen van financiële tegemoetkomingen. Waarschijnlijk is het eerste het geval, zodat op dit punt geen problemen te verwachten zijn.

Het lid van de fractie van de RPF vroeg of het mogelijk is dat iemand die zijn inschrijving als auditor een jaar opschort, omdat de beschikbare middelen van het auditorenfonds zijn uitgeput, in het daarop volgende jaar nog gebruik kan maken van de financiële middelen. De intentie van het wetsvoorstel is dat de ondersteuning alleen plaatsvindt als de inschrijving als auditor aansluitend plaatsvindt.

Ten aanzien van de extraneus vroegen de leden van de D'66-fractie zich af welke universiteit een extraneus zal toelaten nu hij niet meetelt in het rendement en de bekostiging, en een instelling de toegang tot examens kan beperken op grond van het in onvoldoende mate aanwezig zijn van examenvoorzieningen.

De inschrijving als extraneus geldt voor degenen die geen onderwijs volgen aan de instelling, maar wel aan die instelling examen willen doen. In het algemeen zal het daarbij gaan om examenkandidaten die nooit onderwijs aan deze instelling hebben gevolgd, maar bijvoorbeeld schriftelijk of anderszins kennis hebben opgedaan. Het ligt dan ook in de rede om de extraneus niet mee te tellen in het rendement en de bekostiging van de instelling. In principe heeft de examenkandidaat het recht om te worden ingeschreven als extraneus, tenzij het onderwijs dat is verbonden aan het examen, dat niet toelaat. Dit laatste zal echter weinig het geval zijn, zodat vrijwel elke universiteit de examenkandidaat zal toelaten.

Naar aanleiding van het verzoek van de leden van de PPR-fractie om een verduidelijking van de op een na laatste alinea van paragraaf 5.6 van de memorie van toelichting over buiten het verband van studierichting volgen van initieel onderwijs merken de ondergetekenden het volgende op. Met deze alinea wordt bedoeld op de mogelijkheid dat degene die niet kunnen of wensen te worden ingeschreven als student, extraneus of auditor voor een bepaalde studierichting – bijvoorbeeld omdat niet wordt voldaan aan de vooropleidingseisen – met de instellingen kunnen afspreken tegen een bepaald tarief onderwijs te volgen.

Voor deze mogelijkheid is geen formele inschrijving als student, extraneus of auditor voor een bepaalde studierichting noodzakelijk en de afspraak kan dan ook betrekking hebben op tot verschillende studierichtingen behorende onderdelen van het onderwijsaanbod.

Bekostiging en tweede inschrijving

Studenten die het collegegeld hebben betaald, kunnen (als het collegegeld is geharmoniseerd) zich tegelijkertijd inschrijven voor een tweede studie zonder bij te betalen. Er is echter slechts één instelling waar de student meetelt voor de bekostiging. De leden van de fractie van het CDA stemden hiermee in.

Voorts vroegen de leden van de CDA-fractie en de D'66-fractie naar de omvang van de partiële bekostiging bij het behalen van een tweede diploma, ook in het geval van de wederzijdse doorstroming. Hierbij wordt gedacht om de parameters van de bekostigingsjaren voor uitvallers en afgestudeerden, die reeds een h.o.-diploma hebben behaald, te halveren. Zo zal de normatieve bekostiging voor een afgestudeerde (van een vierjarige studie) niet 4,5 jaar maar 2,25 jaar zijn. Eén en ander zal nog nader worden uitgewerkt in het technisch overleg over de bekostiging.

In verband met de verticale doorstroming van h.b.o. naar w.o. en omgekeerd vroegen de leden van de fractie van D'66 zich af waarom niet een doorstromingsregeling is getroffen voor studenten die binnen hetzelfde subsysteem een tweede studie willen voltooien.

De ondergetekenden wijzen erop dat het onderhavige wetsvoorstel met betrekking tot tweede studies binnen hetzelfde subsysteem reeds een verruiming inhoudt ten opzichte van de bestaande wettelijke regelingen. Deze laten een voortzetting van een tweede studie na het verbruikt hebben van de inschrijvingsduur in het geheel niet toe; het huidige wetsvoorstel biedt wel die mogelijkheid, zij het als «auditor» tegen een hoger collegegeldtarief en zonder studiefinanciering door de centrale overheid. Overigens wordt de weg naar een tweede studie, die gelijktijdig met de eerste studie wordt aangevat, wat meer geëffend omdat daarvoor volgens dit wetsvoorstel geen extra retributie meer behoeft te worden betaald. Wat betreft het door genoemde leden aangehaalde voorbeeld van onder meer doorstroming van NLO naar een deeltijdse eerstegraads opleiding, zien de ondergetekenden hierin geen voldoende aanleiding om de geldende maximering van de inschrijvingsduur binnen de afzonderlijke subsystemen los te laten door verder te gaan dan de hierboven aangegeven verruimingen.

Relatie met studiefinanciering

Bij limitering van de inschrijvingsduur wordt ook het recht op studiefinanciering *per individu* ten behoeve van het volgen van hoger onderwijs beperkt tot zes jaar. De leden van de fractie van het CDA stemmen, afgezien van hun opmerkingen over verlenging van inschrijvingsduur bij overmacht, hiermee in. Wel vragen zij naar de consequenties van het niet in directe zin koppelen van het recht op inschrijving en het recht op studiefinanciering.

Ter toelichting kan in dezen worden opgemerkt dat zowel de inschrijvingsduur als de studiefinanciering wordt gelimiteerd tot zes jaar. Reden hiervan is dat de studiefinanciering bedoeld is voor tegemoetkoming in de studiekosten en kosten van levensonderhoud tijdens de studie. Het volgen van een studie behoeft echter niet altijd te betekenen dat inschrijvingsduur wordt verbruikt.

Zo kan men bij voorbeeld in het buitenland studeren en daarbij studiefinanciering ontvangen, zonder dat het gevolgde hoger onderwijs in het buitenland invloed heeft op de openstaande inschrijvingsduur. Als de studiefinanciering niet gelimiteerd was tot zes jaar, zou het mogelijk zijn dat de student zowel een volledige h.o.-studie in het buitenland volgt als een volledige h.o.-studie in Nederland. Dit zou tegen de geest van het voorliggende voorstel van wet zijn. In concreto betekent dit voor de student dat, als de inschrijvingsrechten nog niet, maar de studiefinancieringsrechten wel verbruikt zijn, de student het gereduceerde collegegeldtarief verschuldigd is maar geen studiefinanciering ontvangt.

Omgekeerd kan het ook voorkomen dat studenten wel inschrijvingsrechten verbruiken, maar geen studiefinanciering ontvangen. Het betreft hier bij voorbeeld voltijdse studenten die jonger zijn dan 18 jaar, voltijdse studenten met een hoog eigen inkomen of deeltijdse studenten en studenten aan de Open Universiteit met een hoog eigen of partner-inkomen. Mede in antwoord op een vraag van de leden van de fractie van de PPR kan worden opgemerkt dat het recht op studiefinanciering voor deze studenten vervalst als de inschrijvingsrechten zijn verbruikt.

Bovenstaande is, als reactie op een vraag van de leden van de fractie van het CDA, in lijn met de voorstellen voor het stelsel van vouchers, omdat in dit stelsel ook geen één op één relatie bestaat tussen de beschikbare vouchers en het recht op studiefinanciering. Bovendien is de discussie over vouchers momenteel zo in beweging, dat er nog niets te zeggen valt over de uiteindelijke vormgeving.

De leden van de fractie van de PPR wilden in dit verband ook weten of de verticale doorstromers die twee jaar extra inschrijvingsduur kunnen krijgen logischerwijs ook aanspraak kunnen maken op studiefinanciering.

Dit laatste is inderdaad logisch. Daarom is op de zes jaren regel voor studiefinanciering ook een uitzondering gemaakt voor degenen die aanvulling van inschrijvingsduur krijgen voor het behalen van een tweede diploma in een ander subsysteem (zie artikel VI).

Buitengewone lasten

De leden van de fractie van de VVD en D'66 vroegen naar het gestelde in de memorie van toelichting dat het extra beroep op de buitengewone lastenregeling (omdat in beginsel aftrek bij de ouders mogelijk is voor levensonderhoud van de student die na 6 jaar door hen worden onderhouden) moet leiden tot een aanpassing van die regeling.

In het onderhavige wetsontwerp is hierover geen bepaling opgenomen en op dit punt is nog geen beslissing genomen.

Invoering en overgangsmaatregelen

De ondergetekenden wijzen terzake kort samengevat op de volgende voorgestelde voorzieningen.

De in dit wetsvoorstel voorziene harmonisatie van collegegelden en beperking van inschrijvingsduur in het hoger onderwijs gaan in per 1 augustus 1988. Voor bepaalde groepen studerenden, waar de maatregelen tot onredelijke lastenverzwaring zou leiden, zijn overgangsmaatregelen in het wetsvoorstel opgenomen. Zo wordt het collegegeld voor voltijds en deeltijds h.b.o. verhoogd over een periode van drie jaar, en behouden de huidige w.o.-studenten met een h.b.o.-diploma vier jaar hun recht op studeren tegen een gereduceerd tarief en hun recht op studiefinanciering. Ook behouden degenen die vóór 15 september 1987 verlenging van inschrijvingsduur hebben aangevraagd, indien deze is toegekend, deze rechten.

De leden van de fractie van D'66 voorzien grote problemen ten aanzien van de invoering van het wetsvoorstel. Procedures rondom inschrijving, collegegeldinning, studiefinanciering, voorlichting, beroepen op het auditorenfonds en het aanpassen van onderwijsprogramma's zullen naar de mening van deze leden niet in de korte tijd die rest kunnen worden geregeld. Leden van de VDD-fractie meenden dat niet opnieuw een regeling zou mogen worden geïntroduceerd, die door de snelheid waarmee deze moet worden ingevoerd tot grote problemen aanleiding zou kunnen geven. Leden van de fractie van D'66 vroegen, of de minister dit probleem onderkend, hoe hij het denkt op te vangen en welke kosten met de invoering zijn gemoeid. De leden van de SGP-fractie vroegen zich af of de invoeringsdatum van het onderhavige wetsvoorstel per augustus aanstaande tot de realiteiten behoort binnen de randvoorwaarden van behoorlijk bestuur en zorgvuldige tenuitvoerlegging van de regelgeving. De leden van de VVD-fractie vroegen in dit verband een reactie op het commentaar op het wetsvoorstel van het Landelijk Beraad van Studentendecanen (LBS) d.d. 29 maart 1988 op dit punt.

De LBS is van mening dat een ordelijke invoering op korte termijn twijfelachtig is, hetgeen niet alleen ten koste van de instellingen gaat, maar vooral de rechtspositie van de studenten aantast. De LBS voert hiervoor de volgende overwegingen aan:

- de verwerking van de verklaringen van eventuele eerdere inschrijvingsduur in het h.o. en het berekenen van de resterende inschrijvingsduur in het h.o. en de hoogte van het collegegeld zal voor de administraties een geweldige belasting zijn;
- de tijd die studenten vóór 1982 in het w.o. en vóór 1986 in het h.b.o. hebben doorgebracht is niet centraal geregistreerd zodat controle op deze verklaringen niet of nauwelijks mogelijk zal zijn;

- op korte termijn moeten regelingen worden ontworpen ten behoeve van de financiële ondersteuning van de auditoren, waarbij binnen de universiteiten tijdig nieuwe procedures moeten worden opgezet en met de banken overeenkomsten moeten worden gesloten;
- het ontstaan van twee studiefinancieringsstelsels naast elkaar (WSF en auditorenregeling) leidt zonder enige twijfel tot problemen bij de terugbetaling.

De ondergetekenden erkennen dat iedereen er bij is gebaat dat de voorstellen zo snel mogelijk definitief worden. Hoe eerder de uiteindelijke regelingen bekend zijn, des te meer ruimte is er voor een technisch administratieve uitwerking bij de instellingen. Zij menen echter ook dat het nog zeer wel mogelijk is voor de instellingen om kleine aanpassingen te plegen in de reeds in gang gezette administratieve voorbereiding. Ten aanzien van de overwegingen van de LBS merken ondergetekenden het volgende op:

- er wordt voorgesteld om van de zijde van het departement, in samenwerking met de administraties van de instellingen, een formulier te ontwikkelen zodat de administraties op een eenvoudige wijze de resterende inschrijvingsduur kunnen berekenen;
- een student tekent, dat de verklaring van het gevolgde onderwijs naar waarheid is ingevuld; eventuele controle kan door de universiteit, ingeval het gaat om genoten w.o. voor 1982 of h.b.o. voor 1986, worden verricht door te kijken naar de destijds ingevulde vooropleiding, verleende vrijstellingen, e.d.;
- er is reeds in deze memorie aangegeven dat door de VSNU een werkgroep «operationalisering harmonisatiewet» is opgericht die voorstellen zal doen voor nieuwe procedures op de universiteiten en voor overeenkomsten met banken;
- de terugbetalingsproblematiek is een onderwerp van studie: heeft de schuld bij het auditorenfonds prioriteit boven de schuld bij de directie Studiefinanciering of andersom? Op korte termijn is deze vraag nog niet urgent, en zal bij de behandeling van toekomstige wijzigingsvoorstellen voor de Wet op de Studiefinanciering worden behandeld.

Alles overziende menen ondergetekenden dat de situatie voor invoering weliswaar niet optimaal is maar dat, in aanmerking genomen de omstandigheden dat de concept-maatregelen reeds sinds november bekend zijn en de voorbereidingen van de implementatie reeds zijn gestart, invoering per 1 augustus 1988 haalbaar is en dat bij het proces van implementering bijstellingen mogelijk moeten zijn.

De leden van de PPR-fractie waren van mening dat overgangsmaatregelen niet te snel op grond van beslag op de algemene middelen afgewezen zouden moeten worden. Deze leden zagen graag een principiële benadering over de gewekte verwachtingen naast de financiële benadering van de minister.

Het beleid is er altijd op gericht geweest een zo soepel mogelijke overgang van het ene regime naar het andere regime te bewerkstelligen. Daarbij wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met de gewekte verwachtingen. De collegegeldverhoging voor voltijds h.b.o. geschiedt niet in één keer, zoals in het concept was voorgesteld, maar in drie stappen. Dit betekent dat de financiële lasten voor de voltijdse student niet te zeer toenemen. Bovendien wordt een stijging van de collegegelden gecompenseerd in de sfeer van de studiefinanciering. Voor het deeltijdse h.b.o. geschiedt de verhoging ook in drie stappen, niet tot f 1500 per student zoals in het concept-voorstel was aangekondigd, maar tot f 1200. Na overleg met de VSNU en de HBO-Raad worden deze overgangsmatregelen voorgesteld om de gewekte verwachtingen niet te laten frustreren door financiële belemmeringen.

Voor de w.o.-studenten met een h.b.o.-diploma die nu studeren, wordt als overgangsmaatregel een vierjarige inschrijving als w.o.-student tegen een gereduceerd tarief met recht op studiefinanciering voorgesteld. Dit is een beperking ten opzichte van de huidige situatie, waarin de w.o.-student met (of zonder) h.b.o.-diploma zes jaar deze rechten heeft. Het is echter aannemelijk dat veel h.b.o.-abituriënten relatie snel studeren: ze weten wat studeren is, ze zijn al wat ouder, ze krijgen veelal vrijstellingen etc. Van deze groep studenten worden bij een vierjarig in plaats van een zesjarig recht op gereduceerd collegegeld en studiefinanciering zo veel mogelijk voldaan aan de gewekte verwachtingen.

De leden van de CDA-fractie stelden het op prijs dat voor studerenden die binnen de inschrijvingsduur hun h.b.o.-studie hebben afgerond het cursusjaar 1987-1988 als overgangsjaar wordt beschouwd.

Ondergetekenden menen, dat de hierboven uiteengezette vierjarige inschrijving voor afgestudeerde h.b.o.-ers in het w.o. voldoende soulaas biedt.

Voor een discussie over de datum van aanvraag en gronden voor verlengingen wordt verwezen naar de paragraaf «terugwerkende kracht» van deze memorie van antwoord.

Deelname van vrouwen

De leden van de PPR-fractie vroegen het wetsvoorstel te toetsen op het tweede kans onderwijs voor vrouwen. Met name voor herintredende vrouwen voorzagen de leden problemen.

De ondergetekenden hebben in de memorie van toelichting dit probleem onderkend. De oplossing van dit probleem is waarschijnlijk gelegen in enkele mogelijkheden die ook na de totstandkoming van dit wetsvoorstel bestaan.

In de eerste plaats gaat het bij herintreding niet om het opnieuw doorlopen van de eertijds gevolgde studie, maar om een actualisering van de kennis. Hoewel de toevoerder als inschrijvingsvorm uit de wet is geschrapt, laat het wetsvoorstel de vrijheid van de universiteiten en hogescholen onverlet om op contractbasis onderwijs aan te bieden. Een tweede mogelijkheid is in bepaalde gevallen gebruik te maken van het aanbod van korte programma's in het kader van de verticale doorstroming.

Financiële gevolgen

De leden van de fractie van het CDA vroegen een nadere specificatie van het, in de toelichting gepresenteerde, financiële overzicht. De leden van deze fractie constateerden dat de ombuiging geheel op rekening komt van het vervallen van studiefinanciering en verhoging van de collegegelden voor auditoren, terwijl de harmonisatie-maatregelen voor de collegegelden van de «normale» studenten in feite tegemoetkomingen zijn voor ondersteuning van auditoren en versterking van het h.b.o. Deze constatering is niet zonder meer juist: tegenover structurele opbrengsten van ongeveer f 190 miljoen uit de inschrijvingsduur-maatregelen en van ongeveer f 50 miljoen uit de harmonisatie-maatregelen staan uitgaven voor het auditorenfonds (f 38 miljoen), de extra studentendecanen in het h.b.o. (f 7 miljoen) en extra materiële middelen voor het h.b.o. (f 15 miljoen). Er is dus geen één op één relatie tussen aan de ene kant de harmonisatie-maatregelen (f 50 miljoen) en aan de andere kant het auditorenfonds en de versterking van het h.b.o. (f 60 miljoen). Wel is het zo, zoals eerder is opgemerkt, dat het oorspronkelijke percentage van 15 voor collegegeld is opgetrokken naar 16, met name om extra fondsen te creëren ter ondersteuning van de auditoren en versterking van het h.b.o. (ongeveer f 15 miljoen). Hiermee is ook de vraag beantwoord naar de ruimte die beschikbaar is als het collegegeld verder wordt verhoogd: elke procent verhoging geeft ongeveer f 15 miljoen extra ruimte.

Verder vroegen de leden van het CDA naar de «harde cijfers» voor 1988 en 1989. Dit zijn de bedragen voor harmonisatie (f 20 miljoen in 1988 en f 31 miljoen in 1989) en voor de inschrijvingsduur (f 74 miljoen in 1988 en f 158 miljoen in 1989). Aanvullende bezuinigingen worden in deze «overgangsjaren» bereikt door kasverschuivingen en andere maatregelen, die niet het gevolg zijn van deze wetsvoorstellen. Ter ondersteuning van auditoren is structureel f 7 miljoen (1988) en f 20 miljoen (1989) beschikbaar, en incidenteel f 150 miljoen. Tegenover het incidentele bedrag van f 150 miljoen staat een liquiditeitsaanwending door de universiteiten van f 125 miljoen. In het overleg met de VSNU bleek dat de universiteiten het op prijs stelden om een eenmalig bedrag aan te kunnen merken als «leningenfonds» voor de auditoren. Verder is, door intrekking van het wetsvoorstel centrale inning collegegelden h.o. het voor de gespreide betaling gereserveerde bedrag (f 295 miljoen) grotendeels beschikbaar gesteld aan universiteiten en hogescholen (f 200 miljoen). Met deze middelen kunnen de instellingen de regeling van een gespreide betaling en inning zelf uitvoeren.

Dereguleringstoets

De leden van de CDA-fractie stemden in hoofdlijnen in met de beschouwing over de dereguleringstoetsing. Naar aanleiding van de vrees van deze leden dat het wetsvoorstel de bestuurlijke lasten van de instellingen vergroot, merken de ondergetekenden het volgende op. Zoals reeds in de memorie van toelichting is uiteengezet, is sprake van een aantal extra bestuurlijke lasten voor de instellingen. Het gaat hierbij om de op blz. 8 van de memorie van toelichting onder 1, 2 en 4 genoemde lasten. Wat betreft de onder 1 genoemde bestuurlijke last (de verklaring omtrent eerder genoten onderwijs die de instellingen van de student moeten vragen en de toezending van de bij die verklaring verstrekte gegevens aan het CRI), wijzen de ondergetekenden er op dat van deze extra belasting in de loop van de jaren steeds minder en uiteindelijk zelfs in het geheel geen sprake meer zal zijn. Het Centraal register zal immers steeds meer informatie gaan bevatten omtrent het door betrokken studenten en auditoren genoten hoger onderwijs, zodat de verklaring in een steeds kleiner aantal gevallen behoeft te worden gevraagd.

Voorts is behalve de hierboven bedoelde lastenverzwaring sprake van lastenverlichting in verband met het vervallen van de mogelijkheid tot verlenging van de inschrijvingsduur van de eerste fase.

Het was het lid van de RPF-fractie opgevallen dat als gevolg voor de sociaal-economische ontwikkelingen wordt genoemd het voordeel van een groter aantal h.o.-opgeleiden.

Een groter aantal hoger opgeleiden is allereerst gewenst uit technisch- en economisch oogpunt, aangezien dit een verhoging van het opleidingsniveau en een bredere inzetbaarheid van de beroepsbevolking met zich meebrengt.

Vanuit sociaal-cultureel oogpunt heeft een groter aantal hoger opgeleiden een breed participerende werking ten aanzien van de maatschappij. Hierbij dient gedacht te worden aan emancipatorische en culturele aspecten.

Diversen

De leden van de CDA-fractie stelden met instemming vast dat in het voorgestelde artikel 35, zevende lid, de ook thans geldende langere inschrijvingsduur voor studenten godgeleerdheid aan een openbare universiteit, die een kerkelijke opleiding tot het ambt volgen, in het wetsvoorstel is neergelegd. Deze pleitten ervoor de cursusduur voor de propedeuse van de zogenaamde dubbeldeficiënten met zes maanden te verlengen.

In dit verband wijzen ondergetekenden op de toelichting op de nota van wijziging. Daarin wordt bevestigd dat van de verlenging van de totale inschrijvingsduur van de studierichting der godgeleerdheid aan een openbare universiteit met twee jaar en zes maanden op grond van het zevende lid, zes maanden zijn bestemd voor de propedeutische fase van die studierichting.

De leden van de fractie van de SGP vroegen bevestiging van het feit dat theologiestudenten op wie de artikelen 20 en 35, zevende lid (nieuw) van de WWO van toepassing zijn, voor een langere periode dan de zes jaren die voor ieder gelden, aanspraak behouden op studiefinanciering.

Artikel VI, onderdeel A, van het wetsvoorstel geeft het antwoord op deze vraag: Aan artikel 9 van de Wet op de studiefinanciering worden een vijfde en een zesde lid toegevoegd. In het gestelde onder b. van het vijfde lid wordt eerst als hoofdregel een maximum van 6 jaren gegeven en worden vervolgens twee uitzonderingen opgesomd: maximum van 8 jaren en van 8 jaren en 6 maanden. In de laatste categorie (art 10, eerste lid en art 35, zevende lid WWO) zijn door de fractieleden bedoelde theologen opgesomd teneinde de voor deze groep geconstateerde knelpunten op te lossen.

De leden van de D'66-fractie stelden een vraag over de teruggave-regeling.

In het wetsvoorstel wordt aangekondigd dat de uitvoeringsbesluiten op het gebied van vermindering, vrijstelling en restitutie zullen worden vereenvoudigd. De restitutieregeling vervalt in zijn geheel, met uitzondering van de teruggave bij afstuderen voor studenten. Om andere redenen en voor andere categorieën is er dus geen restitutie mogelijk. Voor de student is de mogelijkheid van restitutie open gehouden in verband met studiefinanciering: de studiefinanciering stopt bij het afstuderen, en dus ontvangt de student dan ook geen compensatie meer voor het collegegeld. Voor extraneï en auditoren bestaat geen recht op studiefinanciering, er behoeft dus ook geen uitzondering te worden gemaakt op de restitutieregeling.

Ten aanzien van een eventuele centrale inning van de collegegelden vonden de leden van de SGP-fractie het een van wijsheid getuigende beslissing om de procedure tot intrekking van dit wetsvoorstel te starten. Zij konden zich voorstellen dat instellingsbesturen er aan hechten wegens een wenselijk geachte directe band tussen student en instelling mogelijke individuele betalingsregelingen te treffen, maar anderzijds zagen zij ook de voordelen van centrale inning wel degelijk. Zij vroegen of de stagnatie in de medewerking van de colleges van bestuur van het hele cluster opnieuw aanleiding geeft tot heroverweging op dit punt.

De ondergetekenden hebben de intrekking van het wetsvoorstel centrale inning van collegegeld en examengeld w.o. en h.b.o. bij brief van 8 maart 1988 aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal medegedeeld.

Reden hiervoor was dat de h.o.-instellingen zich bereid en in staat hebben verklaard zelf de collegegelden in maandelijkse termijnen te innen. Ondanks de tijdelijke stagnatie in de medewerking door de universiteiten zien ondergetekenden geen aanleiding alsnog een regeling voor centrale inning voor te stellen. Door VSNU en HBO-Raad is onlangs de werkgroep «financieel-administratieve aspecten verbonden met de inning van collegelden» opgericht. De werkgroep bespreekt onder meer de vraag, of bij de organisatie van het nieuwe inningssysteem bijvoorbeeld banken en administratieve servicebureaus kunnen worden ingeschakeld.

Het lid van de GPV-fractie wees op het knelpunt in het muziekvakonderwijs. Vaak is het onontkoombaar, bijvoorbeeld in het geval van orkest-

of koördirectie, dat de ene studie volgt op een andere, daaraan voorafgaande studie. Het lid van bovengenoemde fractie vroeg, of de regering niet bevreesd is dat dit soort studies in de knel komen bij de voorstellen voor beperking van inschrijvingsduur en studiefinanciering die nu ter tafel liggen.

Het voorliggende voorstel verandert niets aan de bestaande regeling van de inschrijvingsduur van het muziekvakonderwijs. Ook thans moet een eventuele vervolgstudie van het muziekvakonderwijs worden geaccordeerd binnen de zesjarige inschrijvingsduur. Uitzondering hierop zijn de post-conservatoriale opleidingen voor het behalen van de aantekening begeleiden en kamermuziek en voor het behalen van de pedagogisch-didactische aantekeningen op het diploma uitvoerend musicus. Deze opleidingen zijn in de IWHBO tijdelijk aangemerkt als opleidingen van de tweede fase. Ook ten aanzien van deze opleidingen wordt in het onderhavige wetsvoorstel niets gewijzigd.

Conform artikel E27 van de IWHBO zal het muziekvakonderwijs worden opgesplitst in eerste fase onderwijs met een cursusduur van ten hoogste vier jaren, en een opleiding van de tweede fase met een cursusduur van ten hoogste twee jaren. Bij brief HW/HBO/K-807 171 van 14 mei 1987 heeft eerste ondergetekende, op verzoek van de HBO-Raad, ermee ingestemd dat deze splitsing zal worden betrokken bij het taakverdelingsproces in het hoger kunstonderwijs. Bij rapportages van de HBO-Raad hierover zullen ondergetekenden aandacht besteden aan de positie van studies als orkest- en koördirectie.

Artikelen

Artikel I onderdeel E

De leden van de D'66-fractie vroegen hoe artikel 32a, achtste lid, onder a zich verhoudt tot het gestelde in artikel 35, vijfde lid, WWO.

Ingevolge artikel 32a, achtste lid, wordt bij de bepaling van het jaar van inschrijving als auditor mede in beschouwing genomen, het aantal jaren dat men als student is ingeschreven geweest dan wel heeft deelgenomen aan het uit de openbare kas bekostigd onderwijs dat door de minister wordt gelijkgesteld met het onderwijs in artikel 35, vierde lid, onder a en b, bedoeld en dat de bij of krachtens deze wet toegestane inschrijvingsduur overschrijdt. Deze inschrijvingsduur is geregeld in artikel 35. Ingevolge het eerste lid bedraagt deze zes jaren. In het vijfde lid is sprake van een aanvulling van de resterende inschrijvingsduur tot twee jaren van degene die beschikt over een h.b.o.-getuigschrift en die een w.o.-studie wil volgen, indien die resterende inschrijvingsduur minder is dan twee jaren. Uiteraard is bij de toepassing van artikel 32a, achtste lid, onder a, pas sprake van overschrijding van de bij de wet toegestane inschrijvingsduur als ook de termijn waarmee die verlenging tot twee jaren heeft plaatsgevonden, is verstreken.

Artikel I, onderdeel G

Naar aanleiding van de vragen van de leden van de fractie van D'66 met betrekking tot artikel 35, tweede en zevende lid, WWO merken de ondergetekenden op dat ingevolge deze bepaling de inschrijvingsduur van de propedeutische fase ten hoogste een jaar meer bedraagt dan de cursusduur van die fase. In geval van langdurige ziekte of werkstudentenschap dient in beginsel in dat extra jaar de opgelopen vertraging opgevangen te worden. In het uiterste geval kan betrokkene zich inschrijven als extraneus als na het verstrijken van de inschrijvingsduur het propedeutisch examen niet is gehaald.

Naar aanleiding van een desbetreffende vraag van de leden van de PPR-fractie merken wij op dat het in artikel 35, zesde lid, WWO (evenals

de overeenkomstige bepaling in artikel 38, vijfde lid, WHBO), gaat om inschrijving als student.

Zoals reeds in de memorie van toelichting is gesteld, biedt dit niet alleen een grondslag voor omrekeningsvoorschriften van deeltijds onderwijs naar voltijds onderwijs en vice versa maar zullen in de algemene maatregel van bestuur tevens regels worden gegeven met betrekking tot de berekening van de inschrijvingsduur van studenten aan de Open Universiteit en de omrekening daarvan naar de totale inschrijvingsduur van zes jaren voor de eerste fase van het hoger onderwijs.

Artikel I, onderdeel H

Met betrekking tot artikel 35a, waarin de regeling met betrekking tot de inschrijvingsduur voor de tweede fase is opgenomen merken de ondergetekenden op dat ten aanzien van deze regeling, thans opgenomen in artikel 35 WWO, geen wijzigingen worden voorgesteld. De daarin neergelegde mogelijkheden van verlenging van inschrijvingsduur worden dan ook gehandhaafd. Deze mogelijkheden houden verband met het feit dat voor opleidingen van de tweede fase slechts inschrijving als student mogelijk is.

Artikel I, onderdeel I

De leden van de VVD-fractie vroegen naar een nadere motivering van de zinsnede in de toelichting bij artikel I, onderdeel I waar wordt gesteld «De inschrijving als auditor geeft dezelfde rechten als de inschrijving als student behoudens het recht om onderwijs van de tweede fase te volgen». Zij vroegen naar het waarom van deze laatste beperking. Naar aanleiding hiervan merken ondergetekenden op dat ook thans slechts inschrijving als student voor een opleiding van de tweede fase mogelijk is en dat het wetsvoorstel op dit punt geen verandering aanbrengt.

Artikel VI, onderdeel A

De leden van de D'66-fractie hebben terecht erop gewezen dat in artikel 9, vijfde lid, van de Wet op de studiefinanciering verwezen dient te worden naar het vierde in plaats van het derde lid van artikel 38 WHBO. Deze misstelling is bij nota van wijziging verbeterd.

Artikel VI, onderdeel E

De leden van de VVD-fractie vroegen of nader kan worden uiteengezet waarom in artikel VI, onderdeel E, wordt voorgesteld de leeftijdsgrens voor het recht op kinderbijslag terug te brengen van 27 naar 25 jaar en in hoeverre dit verband houdt met maatregelen in de sfeer van de studiefinanciering. Naar aanleiding hiervan merken de ondergetekenden op dat bij deze wijziging wordt aangesloten bij de ingevolge de in het wetsvoorstel in de Wet op de studiefinanciering neergelegde maatregel dat studerenden vanaf hun 18e jaar recht hebben op zes jaren studiefinanciering. In verband daarmee is de leeftijdsgrens voor het recht op kinderbijslag op 25 jaar gesteld.

Artikel XI

Naar aanleiding van de desbetreffende vraag van de leden van de D'66-fractie merken ondergetekenden het volgende op.

De grootste verantwoordelijkheid ligt in dezen bij de student, die er voor tekent dat de verklaring van het gevolgde onderwijs naar waarheid is ingevuld. De instelling kan de gegevens over het gevolgde hoger onderwijs controleren in het Centraal Register of de instellingsadministratie. Indien

deze gegevens daar niet aanwezig zijn kan de instelling een eventuele controle verrichten door te kijken naar de destijds ingevulde vooropleiding, de verleende vrijstelling, e.d.

Artikel XII, derde lid

De leden van de fracties van de VVD en D'66 vroegen waarom de voorziening in dit artikel alleen geldt voor degenen die «ononderbroken» van de extra jaren gebruik maken.

Zoals vermeld in de toelichting op dit artikel, betreft het hier een tijdelijke voorziening ten behoeve van degenen die reeds met een tweede studie zijn begonnen, maar die nog niet (hebben) kunnen profiteren van de in het kader van dit wetsvoorstel door de instellingen te ontwikkelen korte programma's met betrekking tot de zgn. verticale doorstroming.

Artikel XIV

De leden van de PPR-fractie vroegen of studenten met inschrijvingsduur-verlengingen van 1 jaar, na dit jaar het volgend jaar als 7e jaars-auditor of als 8e jaars-auditor tellen. Hiermee wordt naar het oordeel van de ondergetekenden bedoeld te vragen of degene die tengevolge van een verlenging van de inschrijvingsduur met 1 jaar, over zeven jaren inschrijvingsduur heeft beschikt, en zich daarna laat inschrijven als auditor, het collegegeld verschuldigd is dat geldt voor het eerste jaar van inschrijving als auditor dan wel het collegegeld dat geldt voor het tweede jaar als auditor. Naar aanleiding hiervan merken de ondergetekenden het volgende op.

Uit het feit dat ingevolge artikel XIV verlengingen, aangevraagd voor 15 september 1987, hun geldigheid behouden, vloeit voort dat de periode waarvoor de verlenging wordt verleend in alle opzichten dient te worden beschouwd als behorende tot de duur van inschrijving als student. Dit brengt met zich mee dat voor de bepaling van het jaar van inschrijving als auditor die periode van verlenging niet mede in beschouwing wordt genomen. In het door de leden van de PPR-fractie gegeven voorbeeld wordt de verlengingsperiode van een jaar niet mede in beschouwing genomen voor de bepaling van het jaar als auditor, zodat de in het voorbeeld bedoelde studenten, in het jaar volgend op (zevende) jaar van inschrijving als student, het tarief betalen dat geldt voor het eerste jaar van inschrijving als auditor.

De Minister van Onderwijs en Wetenschappen,
W. J. Deetman

De Minister van Landbouw en Visserij,
G. J. M. Braks